
OSAKEYHTIÖN OMAN PÄÄOMAN RAKENNE JA VAROJEN JAKAMINEN

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Liiketalous

Visamäki, syksy 2016

Niko Helin

Niko Helin

VISAMÄKI

Liiketalous

Ulkoinen laskentatoimi

Tekijä

Niko Helin

Vuosi 2016

Työn nimi

Osakeyhtiön oman pääoman rakenne ja varojen jakaminen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota yhteen ne osat, joista osakeyhtiön oma pääoma koostuu. Työssä on lisäksi esitelty ne keinot, joilla osakeyhtiö voi jakaa laillisesti varojaan.

Toimeksiantajana opinnäytetyöllä oli PricewaterhouseCoopers. Työ on teoriapainotteinen, ja sen tarkoituksena oli tekijän ammatillinen kehittyminen. Tietoperusta muodostui suurilta osin osakeyhtiölakiin ja kirjanpitolakiin perustuen. Lisäksi normistoa selvittävää oikeuskirjallisuutta sekä oppimateriaalia on käytetty lähteenä kattavasti.

Teoriaosuutta tukemaan perehdyttiin kymmenen pörssiyhtiön oman pääoman käyttöön. Tarkoituksena oli selvittää, kuinka yleisiä eri varojen jaon keinot ovat. Painopisteenä oli myös ne syyt, joiden perusteella tehtyihin ratkaisuihin oli päädytty. Otokseen valittiin satunnaisesti erikokoisia yhtiöitä eri toimialoilta. Lisäksi valintaa tehdessä kiinnitettiin huomiota yhtiöiden taloudelliseen menestykseen. Havainnoinnin perusteella pörssiyhtiöt käyttävät omaa pääomaansa aktiivisesti ja hyödyntävät kattavasti kaikkia osakeyhtiölain mukaisia varojen jaon keinoja.

Työn tuloksena syntyi tiivis paketti, joka selvittää osakeyhtiön oman pääoman rakenteen keskeisimmät piirteet sekä osakeyhtiölain mahdollistamat tavat jakaa varoja. Lisäksi pörssiyhtiöiden tilinpäätöksiin perehtymällä saatiin kerättyä teoriaa tukevia havaintoja oman pääoman käytöstä.

Avainsanat oma pääoma, varojen jako, osakeyhtiö, osakepääoma

Sivut

31s. + liitteet 1s.

VISAMÄKI

Degree Programme in Business Administration

Author

Niko Helin   **Year** 2016

Subject of Bachelor's thesis
of a Limited Liability Company

The Equity Structure and Distribution of Assets

ABSTRACT

The main purpose of this thesis was to collect the parts which the equity structure of a limited liability company consists of. This thesis also introduces all the options that a limited liability company has to distribute its assets.

The client of this thesis was PricewaterhouseCoopers. The thesis is theoretical study and it was aimed to develop the professionalism of the author. The theoretical part of this thesis is based mostly on the company law and accounting law. Literatures of justice and learning material have been also used extensively as source information.

To support the theoretical part, the usage of the equity of ten listed companies was studied. The purpose was to examine how common are the options for the distribution of assets. Focus was also on the reasons for the choices that were made. Different size companies from different industries were chosen to sample. The financial success of the companies was also considered when the companies were chosen. The results of the observation shows that listed companies use their equities actively and they take advantage of all the options that company law offers to distribute assets.

The outcome of this thesis was a compact study that explains the main points of equity structure of the limited liability company and the distribution of assets. The perceptions of the usage of the equity that were made by studying the financial statements of the listed companies supported the theory.

Keywords   equity, distribution of assets, limited liability company, share capital

Pages   31 p. + appendices 1 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	OSAKEYHTIÖN OMA PÄÄOMA.....	3
2.1	Sidottu oma pääoma.....	4
2.1.1	Osakepääoma.....	4
2.1.2	Arvostusrahastot.....	7
2.1.3	Ylikurssi- ja vararahasto.....	9
2.2	Vapaa oma pääoma.....	9
2.2.1	Yleistä vapaasta omasta pääomasta.....	9
2.2.2	Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto.....	10
2.3	Pääomalaina.....	11
2.4	Varojen vähentyminen.....	14
3	OSAKEYHTIÖN VAROJEN JAKO.....	15
3.1	Osingonjako.....	15
3.2	Varojen jako vapaan oman pääoman rahastosta.....	17
3.3	Osakepääoman alentaminen.....	17
3.4	Omien osakkeiden hankinta ja lunastus.....	19
3.5	Varojen jako yhtiötä purattaessa tai poistettaessa rekisteristä.....	22
3.6	Laillinen varojen jako muille kuin osakkeenomistajille.....	23
3.6.1	Muu tarkoitus kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille.....	23
3.6.2	Lahja.....	23
3.7	Laiton varojen jako.....	24
4	VALITTUJEN PÖRSSIYHTIÖIDEN OMAN PÄÄOMAN KÄSITTELYN HAVAINNOINTI.....	27
4.1	Tilinpäätöksistä tehdyt havainnot.....	27
4.2	Havainnoinnin johtopäätökset.....	29
5	YHTEENVETO.....	31

LÄHTEET

Liite 1 Havainnot tilinpäätöksistä

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on esitellä kattavasti osakeyhtiön oman pääoman sisältö. Tämä sisältää sidotun ja vapaan oman pääoman lisäksi pääomalainan. Lisäksi työssä käsitellään ne keinot, joilla osakeyhtiö voi jakaa varojaan. Painopisteenä on jako osakkeenomistajille, mutta myös varojen jako ulkopuolisille esitellään lyhyesti. Varojen jaosta puhuttaessa ajatukset suuntautuvat usein osingonjakoon, mutta mahdollisuuksia on muitakin. Osakeyhtiölain mukaisen laillisen varojen jaon lisäksi työssä on kiinnitetty myös laittomaan varojen jakamiseen.

Oma pääoma on osakkeenomistajan näkökulmasta yksi tärkeimmistä, ellei tärkein taseen eristä. Tieto siitä, kuinka paljon varoja olisi jaettaessa tai onko oma pääoma mahdollisesti negatiivinen, ohjaa yhtiön päätöksentekoa merkittävällä tavalla. Keinoja oman pääoman lisäämiseen ja varojen jakoon on useita, osan toteuttaminen on yksinkertaista ja osan haastavampaa. Valintaan vaikuttavat yhtiön omat tavoitteet kussakin tilanteessa. Talousalan ammattilaisen on tärkeä ymmärtää nämä keinot auttaakseen päätöksenteossa tai vaihtoehtoisesti tehdäkseen niitä itse.

Työn teoreettinen osuus kerätään yhtiölaista, oikeuskirjallisuudesta sekä opetusmateriaalista. Aineistoa pyritään käyttämään mahdollisimman kattavasti ja monipuolisesti. Tarkoituksena on koostaa kaikki olennaiset tiedot osakeyhtiön omasta pääomasta ja varojen jaosta yksin kansiin. Työssä ei juurikaan pureuduta varojen jaon verotukseen, vaan pääpaino on osakeyhtiölain mahdollistamien keinojen tarkastelussa.

Osakeyhtiö on Suomen yleisin yhtiömuoto, työn tekohetkellä niitä on yli 260 tuhatta ympäri Suomea (PRH 2016). Näistä reilut kaksi sataa on pörssissä listattuja julkisia osakeyhtiöitä (PRH 2016). Vaikka pörssi-yhtiöiden määrä on suhteellisen pieni, ovat ne kuitenkin suurimman yleisen mielenkiinnon kohteena, pystyyhän niistä oman osansa ostamaan kuka tahansa. Lisäksi niiden toiminnan laajuus tekee niistä erittäin merkittäviä yhteisöjä. Lähinnä näistä syistä työn tutkimusosuudessa keskitytään vain listattuihin yhtiöihin. Tarkasteluun valitaan kymmenen pörssi-yhtiötä, joiden oman pääoman käyttöä viime vuosina on tutkittu lähemmin. Tutkimuksen tuloksena muodostuu tilasto, josta käy ilmi eri käyttömahdollisuuksien yleisyys eri tilanteissa. Tuloksista saadun tiedon perusteella pyritään pohtimaan niitä seikkoja, jotka ovat ajaneet tehtyihin valintoihin. Tämän tutkimuksen on tarkoitus tukea työn teoreettista osuutta.

Toimeksiantajana työlle toimii PricewaterhouseCoopers. Se on yksi maailman suurimmista tilintarkastusyhteisöistä, joka tarjoaa myös kattavasti veroasiantuntija- sekä konsultointipalveluita. Toimeksiantajan tavoitteena työlle on tekijän oman ammatillisen osaamisen kehittyminen. Kaikkien tilinpäätöserien ymmärtäminen on edellytys ammattimaiselle tilintarkastamiselle, ja oma pääoma on näistä kaiken kaikkiaan yksi tärkeimmistä. Ymmärrys siitä, mitä tämä kokonaisuus sisältää, sekä miten sitä käytetään, on tärkeää niin tilintarkastuksen suunnittelussa kuin toteuttamisessakin.

Työ on hyvin teoriapainotteinen, sillä tämän nähtiin olevan tehokkain keino tekijän oman osaamisen kehittämiseksi. Oppimisen edistämiseksi on havainnoitu, kuinka yhtiöt käytännössä omaa pääomaansa käsittelevät.

Keskeisimmät tutkimuskysymykset työssä ovat seuraavat:

- Mistä osista osakeyhtiön oma pääoma koostuu?
- Miten yhtiö voi vaikuttaa oman pääoman sisältöön?
- Millä tavoin osakeyhtiö voi jakaa varoja?
- Miten pörssiyhtiöt käyttävät omaa pääomaansa?

2 OSAKEYHTIÖN OMA PÄÄOMA

Yritystoiminnassa meno syntyy ennen tuloa. Tätä kutsutaan reaali prosessin viiveeksi, ja se on syynä sille, että yritykset tarvitset rahoitusta. Yrityksen on investoitava tuotannontekijöihin ennen kuin ne saavat tuloa suoritteistaan. Yrityksen rahoitus voidaan jakaa kolmeen osaan. Nämä ovat oma pääoman sekä ulkopuolisen rahoituksen, eli vieraan pääoman lisäksi tulorahoitus. Tulorahoitus tarkoittaa yhtiön tuloksesta syntynyttä ja osakkeenomistajille jakamatta jäänyttä pääomaa. (Mähönen, Säiläkivi & Villa 2006, 213.) Tässä työssä painotus on oman pääoman ehtoissa rahoituksessa.

Osakeyhtiölain mukaan yhtiön oma pääoma jakautuu sidottuun omaan pääomaan ja vapaaseen omaan pääomaan. Osakepääoma sekä kirjanpitolain mukainen arvonorotusraho, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvotusraho ovat sidottua omaa pääomaa. Muut rahastot sekä tilikauden ja edellisten tilikausien voitto ovat vapaata omaa pääomaa (OYL 624/2006 § 8:1.1).

Kirjanpitolaki ei tunne osakeyhtiölaissa käytettyä jakoa vapaaseen ja sidottuun omaan pääomaan. Hyvän kirjanpitotavan mukaista on kuitenkin esittää osakeyhtiön liitetiedoissa sidotun ja vapaan oman pääoman määrät. (Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2015b, 40).

Kirjanpitoasetuksen mukaisessa yhteisön tasekaavassa oma pääoma rakentuu seuraavasti (KPA 1336/1997 § 1:69):

Vastattavaa

A OMA PÄÄOMA

I Osake-, osuus- tai muu vastaava pääoma

II Ylikurssirahasto

III Arvonorotusraho

IV Muut rahastot

1. Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto

2. Vararahasto

3. Yhtiöjärjestyksen tai sääntöjen mukaiset rahastot

4. Käyvän arvon rahasto

5. Muut rahastot

V Edellisten tilikausien voitto (tappio)

VI Tilikauden voitto (tappio)

Osakeyhtiölain mukainen erottelu vapaaseen ja sidottuun omaan pääomaan liittyy olennaisesti osakeyhtiölain mukaiseen velkojiensuojajärjestelmään (OYL 624/2006 § 1:2). Osakkeenomistaja ei vastaa yhtiön velvoitteista. Oman ja vieraan pääoman riskinjakoon liittyvistä syistä on tärkeää, että vieraan pääoman ehdoin yhtiöön sijoittaneiden vaateita on suojattu varmistamalla oman ja vieraan pääoman välinen maksunsaantijärjestyksen toimivuus. Tähän liittyy keskeisesti se, että yhtiöissä on oltava osakepääoman vähimmäismäärä, joka on sidottuna yhtiön taseeseen. (Immonen, Ossa & Villa 2011, 7.)

Osakeyhtiön oman pääoman ehtoisessa rahoituksessa yrityksen osakkeenomistajat sijoittavat yhtiöön pääomaa yleensä ennalta määräämättömäksi ajaksi. Vastineeksi tästä osakkeenomistajat saavat lähtökohtaisesti yhtiön antaman asiakirjan, eli osakkeen. Tämä asiakirja määrittelee sijoittajan oikeudet ja velvollisuudet osakeyhtiössä. Poikkeuksena ovat sijoitukset sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, jolloin yhtiö ei anna osaketta tai muutakaan vastiketta. Myös muu kuin osakkeenomistaja voi tehdä tämänkaltaisen vapaaehtoisen pääomasijoituksen. (OYL 624/2006 § 8:2; Mähönen ym. 2006, 213–214.)

2.1 Sidottu oma pääoma

Sidottua omaa pääomaa ovat osakepääoma, kirjanpitolain mukainen arvonorotusrahasto, käyvän arvon rahasto ja uudelleenarvostusrahasto. Sidottuun pääomaan voi sisältyä myös ennen vuoden 1978 osakeyhtiölain voimaantulemista olleita vararahastoja tai ylikurssirahastoja. Sidottua omaa pääomaa ei saa yhtiöstä ulos muuten kuin purkamalla yhtiö, lukuun ottamatta osakepääoman alentamista. Sidottua omaa pääomaa ei voi siis käyttää esimerkiksi osingonjakoon eikä osakaslainoihin toisin kuin vapaata omaa pääomaa. (OYL 624/2006 § 8:1; Siikarla 2006, 177; Tomperi 2013, 118.)

2.1.1 Osakepääoma

Osakepääoma on osakeyhtiön peruspääoma, joka jokaisella osakeyhtiöllä on oltava. Se on tärkein sidotuista oman pääoman eristä. Osakepääoman vähimmäismäärä yksityisillä osakeyhtiöillä on 2 500 euroa ja julkisilla osakeyhtiöillä 80 000 euroa (OYL 624/2006 § 1:3.1). Osakepääoman määrä muuttuu vain yhtiökokouksen korottamis- tai alentamispäätöksen seurauksena. Muutokset astuvat voimaan vasta, kun ne on merkitty kaupparekisteriin. (Tomperi 2013, 119.)

Osake on yhtiön perusrahoituksen väline. Hallinnollisia ja varallisuuspiitoisia oikeuksia sisältäviä osakkeita antamalla yhtiö saa vastineeksi toimintaansa varten varoja oman pääoman ehdoin. Taloudellisesti tämä tarkoittaa sitä, että yhtiö maksaa tuottoa antamilleen osakkeilleen jos yhtiö on tuottanut voittoa, jota se ei tarvitse toiminnan harjoittamiseen (Immonen ym. 2011, 11).

Kaikki osakkeet tuottavat lähtökohtaisesti yhtiössä samanlaiset oikeudet. Yhtiöjärjestyksessä voi kuitenkin olla määräys, että osakkeet ovat tai voivat olla oikeuksiltaan ja velvoitteiltaan erilaiset. Tällaisia voivat olla esimerkiksi osakkeet, jotka eroavat osakkeen tuottaman äänimäärän tai varojen jaon tuottaman oikeuden suhteen. Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä osakkeet myös muulla tavoin erilaisiksi. Toisenlaisiksi muuntaminen jo olemassa olevalle osakkeelle on myös mahdollista, ja siitä on mainittava yhtiöjärjestyksessä muuntolausekkeella. (Airaksinen, Pulkkinen & Rasi-naho 2010a, 131; Kyläkallio, Irola & Kyläkallio 2015a, 205.)

Merkintähinnaksi kutsutaan sitä määrää, joka osakkeesta maksetaan. Merkintähinta voidaan suorittaa rahan lisäksi myös muilla tavoin. Yhtiötä perustettaessa rahamääräisesti on maksettava kuitenkin vähintään osakeyhtiölain mukainen vähimmäismäärä, ja osakkeita on annettava vähintään yksi. Yhden osakkeen merkintähinta määräytyy ottamalla huomioon esimerkiksi oman pääoman ehtoisen rahoituksen tarpeet, taloudelliset tunnusluvut, osakkeenomistajien lukumäärä, toiminnan laajuus sekä mahdollisten vieraan pääoman ehtoisten rahoittajien asettamat ehdot. (Immonen ym. 2011, 11–12.)

Yhtiön perustamisvaiheessa osakepääomaan ei tarvitse kirjata kaikkia osakkeenmerkitsijöiltä saamia maksuja. Osakepääoman vähimmäismäärä tulee kuitenkin kirjata osakepääomaan. Esimerkiksi tilanteessa, jossa on kolme osakkeenmerkitsijää kolmelle osakkeelle ja osakkeen merkintähinta on 3000 euroa, ei osakepääomaan tarvitse kirjata kuin yhden osakkaan merkitsemä hinta. Muiden kahden osuus voidaan kirjata sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. (Immonen & Nuolima 2012, 143.)

Edellä mainitun tilanteen mahdollistaa nimellisarvoton pääomajärjestelmä. Ennen uutta osakeyhtiölakia osakkeella tuli aina olla nimellisarvo, mutta nykyään se on vapaaehtoista, joskaan ei suositeltavaa. Tällöin osakepääoma muodostuu kaavalla osakkeiden lukumäärä x nimellisarvo. Nimellisarvo ei aina osoittanut osakkeen käypää arvoa, esimerkiksi inflaation vuoksi, jonka takia nimellisarvosta on pyritty pois. Kaava edellyttää sitä, että osakepääomaa korottaessa lisätään osakkeiden lukumäärää tai osakkeiden nimellisarvoa taikka sekä osakkeiden lukumäärää että nimellisarvoa. Tämä tarkoittaa sitä, että nimellisarvoisessa järjestelmässä osakepääomaan täytyy aina kirjata vähintään nimellisarvon osoittama määrä. (Immonen & Nuolima 2012, 144; Kyläkallio ym. 2015, 204.)

Uudessa osakeyhtiölaissa osake ja osakepääoma ovat erotettu toisistaan, ja osakkeella ei lähtökohtaisesti ole nimellisarvoa. Mahdollisesta nimellisarvosta on ilmoitettava yhtiöjärjestyksessä. Osakeyhtiöillä, joiden osakkeilla ei ole nimellisarvoa, ei ole velvollisuutta toimintansa aikana korottaa osakepääoman määrää, vaikka yhtiö esimerkiksi lisäisi osakkeidensa määrää maksullisella osakeannilla. Jos taas yhtiön osakkeilla olisi nimellisarvo, osakepääoman lisäykseksi tulisi merkitä vähintään osakkeiden nimellisarvon mukainen määrä. (Kyläkallio ym. 2015b, 39.)

Nimellisarvottomassa järjestelmässä lähtökohtana on, että osakkeella on nimellisarvon sijasta kirjanpidollinen vasta-arvo. Kirjanpidollinen vasta-arvo tarkoittaa osakkeesta osakepääomaan merkittävää määrää yhtiötä perustettaessa tai uusia osakkeita merkittäessä. Kirjanpidollinen vasta-arvo voi olla eri osakkeiden kohdalla erisuuruinen, ja se voi olla myös nolla. Arvo voi olla nolla esimerkiksi, koska yhtiö voi antaa maksuttomia osakeanteja tai kun yhtiöön osakkeen maksuna sijoitettu pääoma merkitään kokonaisuudessaan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Kirjanpidollinen vasta-arvo on kirjanpidossa käytetty apuväline, joka kuvastaa osakkeen antamia oikeuksia. (Mähönen ym. 2006, 240–241)

Osakepääomaa voidaan sekä korottaa että alentaa. Korottamista käsitellään tässä luvussa. Alentamisesta on kerrottu myöhemmin varojen jaon yhteydessä.

Korottaminen on tosiasiallisesti kirjanpidollinen toimenpide, jossa osakepääomatilille kirjataan tiettyjä varoja. Motiivina korotuspäätökselle voi olla esimerkiksi se, että enemmistöosakkaat uskovat, että vähemmistöosakas ei tule merkitsemään osakepääoman korotuksessa uusia osakkeita, koska hänellä ei ole siihen varaa tai intressiä. Tämän myötä enemmistöosakkaiden asema yhtiössä vahvistuu entisestään ja tavoitteena voi olla muun muassa vähemmistöosakkaan pakottaminen luopumaan osakkeistaan. (Siikarla 2006, 197.)

Korotuksen tavoitteena voi usein olla myös muun muassa verotus tai se, että osakepääomaa on nostettava rahoittajien vaatimuksesta. Vaikka yhtiöön ei aina tulisikaan uutta rahaa, voi oman pääoman taseen rakenteen muuttamisella olla ratkaiseva merkitys muun muassa varojen jakamisessa ja verotuksessa. (Immonen ym. 2011, 80.)

Osakepääomaa yhtiö voi osakeyhtiölain mukaan korottaa seuraavasti:

- 1) merkitsemällä osakkeista taikka optio-oikeuksista tai muista erityisistä oikeuksista maksettava merkintähinta kokonaan tai osittain osakepääomaan;
- 2) siirtämällä osakepääomaan varoja vapaasta omasta pääomasta (rahastokorotus)
- 3) merkitsemällä osakepääomaan varoja, jotka muuten kuin 1. kohdassa tarkoitettussa tapauksessa sijoitetaan yhtiöön edellytyksin, että ne merkitään osakepääomaan (osakepääomasijoitus) (OYL 624/2006 § 11:1).

Yhtiö voi yhtiökokouksen päätöksellä antaa osakeannin. Tämä voi olla maksullinen tai maksuton ja se voi koskea uusia tai jo olemassa olevia osakkeita (OYL 624/2006 § 9:1–2).

Maksullisen osakeannin yhtiölle tuleva merkintähinta kirjataan osakepääoma lisäykseksi. Voidaan myös päättää, että merkintähinta kirjataan kokonaan tai osittain sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Maksuttomassa osakeannissa yhtiölle ei tule varoja, joten se ei vaikuta osakepääoman suuruuteen. Osakeanti ja osakepääoman korottaminen eivät siis edellytä toisiaan, vaan osakeanti voidaan antaa korottamatta osakepääomaa. (Immonen & Nuolima 2012, 149–150.)

Osakepääomaan tehdyn korotuksen tulee olla ehdoton. Siihen ei siis saa sisältyä ehtoa takasin maksusta (Immonen & Nuolima 2012, 157).

Toinen keino osakepääoman korottamiselle on rahastokorotus. Myös tästä päätöksen tekee yhtiökokous. Rahastokorotuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa osakepääomaan siirretään varoja muista oman pääoman eristä. Tämä tapahtuu vain kirjanpidossa, eikä yhtiölle tule uutta rahaa. (OYL 624/2006 § 11:2; Immonen & Nuolima 2012, 158.)

Syy rahastokorotukselle voi olla esimerkiksi nykyisen osakeyhtiölain myötä käyttämättömiksi jääneiden ylikurssirahastossa tai vararahastossa olevien varojen siirto osakepääomaksi päivittäen samalla taserakennetta. Rahastokorotuksessa voidaan poikkeuksellisesti näin tehdä, vaikka kyseessä on sidotun oman pääoman erä. Sen sijaan muita sidotun oman pääoman rahastoja ei voida käsitellä näin. (Immonen ym. 2011, 81.) Ylikurssi- ja vararahastoista on kerrottu myöhemmin tässä työssä.

Rahastokorotusta voidaan käyttää hyödyksi myös esimerkiksi tilanteessa, jossa halutaan keventää osakkeenmerkitsijän maksurasitusta osakeannin yhteydessä. Osa antipäätöksen mukaisesta merkintähinnasta voidaan katkaa rahastokorotuksella vapaasta omasta pääomasta, ja loppuosa jää merkintähinnan maksajalle. (Immonen ym. 2011, 82.)

Kolmas tapa korottaa osakepääomaa on osakepääomasijoitus, josta päättää hallitus. Tällaisessa tilanteessa osakepääomaan sijoitetaan varoja ilman osakevastiketta ehdolla, että varat merkitään osakepääomaan. Osakepääomasijoitus voidaan toteuttaa kahdella tavalla: sijoittamalla yhtiöön mainituin ehdoin varoja tai muuntamalla yhtiön velkaa osakepääomaksi. Tilanteessa, jossa velkaa muutetaan osakepääomaksi, ei yhtiölle tule uusia varoja, mutta vieraan pääoman rakenne muuttuu kevyemmäksi. (Mähönen ym. 2006, 368.)

Pääomasijoituksen myötä tuleva mahdollinen maksu suoritetaan yhtiön pankkitilille merkintähinnan maksamisen tavoin. Se voidaan myös sopia suoritettavaksi muulla tavoin kuin rahana, jolloin kyseessä on apporttiomaisuus. (Immonen & Nuolimaa 2012, 158.)

Osakepääomasijoitus on taloudellisesti arvioiden vapaaehtoinen sijoitus yhtiöön, jonka voi tehdä myös yhtiön ulkopuolinen taho. Vaikka sijoitus olisi muodollisesti vastikkeeton, voi sijoitukseen liittyä muuta vastinetta, muun muassa liikesuhteiden kehittyminen (Mähönen & Villa 2012, 353). Osakepääoman korottamisesta on aina ilmoitettava kaupparekisteriin, ja se astuu voimaan heti kun korotus on merkitty rekisteriin (OYL 624/2006 § 11:4).

2.1.2 Arvostusrahastot

Omassa pääomassa voi olla niin sanottuja arvostusrahastoja. Näitä ovat kirjanpitolain mukaiset arvonorotusrahasto ja käyvän arvon rahasto sekä IFRS-standardien mukainen uudelleenarvostusrahasto. Nämä ovat puhtaasti kirjanpidon ja tilinpäätössääntöjen mukaan syntyviä ja muuttuvia rahastoja. Rahastojen saldot eivät voi muodostua negatiivisiksi, vaan esimerkiksi arvonorotuksen myötä tapahtuva peruutuksen osa, joka ylittäisi rahaston arvon, otettaisiin vapaasta pääomasta. Epäselväksi yhtiölaissa tosin jää, mitä tulisi tehdä, jos vapaata pääomaakaan ei ole. Jos jokin rahasto muodostuisi negatiiviseksi, määrä vähentäisi jakokelpoisia varoja, vaikka yhtiössä olisi positiivisia sidotun vapaan oman pääoman rahastoja. (Airaksinen ym. 2010a, 570–571.)

Arvostusrahastot ovat niin sanottuja absoluuttisesti jakokelvottomia oman pääoman eriä. Niistä ei siis voida jakaa varoja missään tapauksessa eikä niitä myöskään voida käyttää osakepääoman korottamiseen. Näillä rahastoilla on kuitenkin tärkeä merkitys arvioitaessa sitä, onko yhtiö mahdollisesti menettänyt oman pääomansa kokonaan tai onko sitä puolet jäljellä osakepääomasta. (OYL 624/2006 § 20:23; Mähönen ym. 2006, 213–214.)

Arvonkorotusrahasto muodostuu vastakirjauksena pysyvien vastaavien arvonkorotuksesta. Esimerkkitalanteessa tontin hankintahinta on 10 000 euroa, ja sen luovutushinta todennäköisesti olisi noin 25 000 euroa luovutuksesta aiheutuvien erilliskulujen vähennyksen jälkeen. Tällöin tontin arvoa voidaan kirjanpidossa korottaa 15 000 eurolla, jolloin tontin tasearvo olisi 25 000 euroa ja arvonkorotusrahastoon lisättäisiin 15 000 euroa. Jotta tämänkaltainen toimenpide voidaan tehdä, on arvon nousun oltava pysyvä ja olennainen. (KPL 1336/1997 § 5:17; Tomperi 2013, 119.)

Jos esimerkkinä toimineen tontin arvonkorotus osoittautuisi tulevaisuudessa aiheettomaksi, tulisi arvonkorotusrahastoa käyttää myös arvonkorotuksen peruuttamiseksi (KPL 1336/1997 § 5:17).

Yhtiö voi käyttää kirjanpitolain mukaista mahdollisuutta arvostaa tilinpäätöksessä rahoitusvälineet käypään arvoonsa. Tässä tapauksessa yhtiön taseessa voi olla käyvän arvon rahasto. Kansainväliset tilinpäätösstandardit voivat edellyttää rahoitusvälineiden käyvän arvon muutoksien kirjaamisen esitettävän oman pääoman eränä. Käyvän arvon rahastoa on oikaistava, kun rahoitusvälineestä luovutaan, se erääntyy tai siihen kohdistuu muuta arvonalentumista. (KPL 1336/1997 § 5:2, Tomperi 2013, 119.)

Käyvän arvon rahastoon tulee kirjata vain sellaisia tasearvon arvonnmuutoksia, jotka arvioidaan olevan pitkäaikaisia. Käyvän arvon rahaston perustamisesta ja käytöstä päätökset tekee yhtiökokous. (Kyläkallio ym. 2015b, 42.)

Kansainvälisten IFRS-standardien mukaisella uudelleenarvostusrahastolla tarkoitetaan IAS 16 Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet - ja IAS 38 Aineettomat hyödykkeet -standardeissa oleviin toissijaisiin arvostusmenetelmiin liittyviä uudelleenarvostusrahastoja. Standardien mukaista uudelleenarvostusmallia käyttävien yhtiöiden on esitettävä arvostuserot uudelleenarvostusrahastossa, joka on myös osakeyhtiölain mukaan jakokelvontonta. (OYL 8:1; Mähönen ym. 2006, 215.)

Uudelleenarvostusrahasto perustuu hyödykkeiden arvon seuraamiseen. Hyödykkeen arvo arvostetaan uudelleen uudelleenarvostamispäivän mukaan, jos arvo on muuttunut olennaisesti edellisestä arvostamisesta. Lisäys kirjataan uudelleenarvostusrahastoon ja vähennys kuluksi samalla vähentäen rahastoa. Myös uudelleenarvostusrahaston käytöstä tehtävä päätös kuuluu yhtiökokoukselle. (Kyläkallio ym. 2015b, 42.)

2.1.3 Ylikurssi- ja vararahasto

Yhtiöllä voi olla taseessa ylikurssi- tai vararahasto, jotka ovat muodostettu ennen osakeyhtiölain voimaan astumista vuonna 1978. Tämän jälkeen niitä ei enää ole voinut muodostaa tai vanhoja varastoja kerryttää. Kuten aiemmin osakepääoman korotuksen yhteydessä mainittiin, niitä voidaan kuitenkin hyödyntää rahastokorotuksen yhteydessä. Lisäksi niitä voidaan alentaa osakeyhtiölain säännöksiä noudattaen. (Mähönen ym. 2006, 215.)

Vanhan osakeyhtiölain mukaan ylikurssirahastoon oli siirrettävä:

- 1) optio-oikeuteen ja vaihtovelkakirjaan perustuvasta merkintäoikeudesta maksettu määrä
- 2) uusmerkinnässä osakkeista maksettu nimellisarvon ylittävä määrä
- 3) yhtiölle maksettu korvaus osakkeen mitätöinnin johdosta jos merkintähintaa ei ollut maksettu
- 4) se osakepääoman alentamismäärä, jota ei käytetä vahvistetun tappion kattamiseen, siirretä yhtiökokouksen päätöksen mukaisesti käytettävään rahastoon tai jaeta osakkeenomistajille
- 5) omien ja emoyhtiön osakkeiden myynnistä saatu myyntivoitto. (VOYL 734/1978 § 12:3a).

Vararahastoon pystyi vanhan osakeyhtiölain mukaan siirtämään yhtiökokouksen päätöksellä tietyn määrän taseen osoittamasta vapaasta omasta pääomasta. Yhtiöjärjestyksessä saattoi myös olla maininta pakollisista rahastoinneista vararahastoon (VOYL 734/1978 § 12:2–3).

2.2 Vapaa oma pääoma

Osakeyhtiölain mukaan vapaata omaa pääomaa ovat tilikauden ja edellisten tilikausien voitto, sekä muut rahastot kuin aiemmin kuvatut sidotun oman pääoman rahastot (OYL 624/2006 § 8:1). Vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa tai palauttaa osakkeenomistajille ilman velkojiensuojamennettelyä (Airaksinen ym. 2010a, 584).

2.2.1 Yleistä vapaasta omasta pääomasta

Mikäli yhtiö on tuottanut päättyneellä tilikaudella voittoa, eikä aikaisemmilta tilikausilta ole vahvistettuja tappioita, tuo voitto kirjataan vapaaseen omaan pääomaan. Voitosta on kuitenkin ensin vähennettävä siitä maksettavat verot, joka vuonna 2016 on 20 % yhtiön voitosta. Tämä vapaa oma pääoma voidaan jakaa osakkeenomistajille osingon muodossa. Suuri tappio saattaa estää voitonjaon seuraavina vuosina aina siihen asti, kunnes tappio on katettu tulevien vuosien voitoilla. Toisaalta viimeksi päättyneellä tilikaudella kertynyt tappio ei välttämättä estä voitonjakoa, jos edellisillä tilikausilla on kertynyt jakamattomia voittovaroja enemmän kuin päättyneellä tilikaudella tappiota. (Siikarla 2006, 237.)

Tärkein vapaan oman pääoman rahastoista on sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto eli SVOP. Yhtiöjärjestyksessä voi olla myös muita vapaaeh-

toisia rahastoja. Lisäksi yhtiökokous voi päättää muiden rahastojen perustamisesta. (Airaksinen ym. 2010a, 573.)

Samalla tavoin kuin osakepääoma, myöskään rahastot eivät ole yhtiöllä rahana tai muuna konkreettisena varallisuutena, joka olisi erotettavissa yhtiön muusta omaisuudesta irrallisena varallisuusryhmänä. Teoriassa tämä voisi olla mahdollista, mutta käytännössä rahastot ovat ainoastaan tase-erä aivan kuin osakepääomakin. Osakeyhtiölain mukaan mikään rahasto ei ole siten pakollinen, että sellaiseen tarvitsisi jokaisen osakeyhtiön siirtää osa voittovaroista. (Kyläkallio ym. 2015b, 40.)

Osakeyhtiölaissa on säännelty ainoastaan sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston käyttöä, mukaan lukien mitä varoja siihen merkitään. Ei ole kuitenkaan säädetty, että tähän rahastoon ei voisi merkitä muitakin varoja, jotka ovat luonteeltaan vapaata omaa pääomaa. Osakeyhtiölakia lienee kuitenkin tulkittavan siten, että tähän rahastoon merkitään vain sellaiset erät, jotka lain mukaan sijoitettuun vapaaseen omaan pääomaan on merkittävä tai voidaan merkitä. Muita vapaan oman pääoman eriä sen sijaan voidaan merkitä muunkin nimisiin vapaan oman pääoman rahastoihin. Näiden nimeämiselle ei ole osakeyhtiölaissa rajoitetta, mutta niiden nimeämisestä vara- tai ylikurssirahastoiksi tulisi kuitenkin välttää väärinkäsitysten vuoksi. (Kyläkallio ym. 2015b, 40.)

Osakeyhtiön tasesystematiikassa yhtiön tuloksesta muodostunut kumulatiivinen vapaan oman pääoman määrä sekä yhtiöön sijoitettu vapaa oma pääoma tai muut vapaasta pääomasta muodostetut rahastot esitetään erillisinä erinä. Tämä mahdollistaa taloudellista asemaa arvioitaessa sen, ettei näitä sekoiteta keskenään, jolloin informatiivinen arvo on korkeampi. Tällä on merkitystä varsinkin kun arvioidaan yhtiön voitonjakokykyä tai yhtiön kykyä jakaa muun vapaan oman pääoman rahastoa. Myös taseen läpinäkyvyyden kannalta tämä on tärkeää (Mähönen ym. 2006, 214).

Vaikka osakeyhtiölaissa ei asiasta varsinaisesti säädetä, yhtiön jakokelpoista vapaata omaa pääomaa vähentävät kirjanpitolainsäädännön mukaan seuraavat erät: 1) yhtiön hallussa olevat omat osakkeet, 2) edellisellä tilikaudella tai sitä aiemmin aiheutuneet tappiot, 3) aiemmin vapaasta omasta pääomasta tapahtunut jakaminen sekä 4) arvostusrahastojen mahdollinen negatiivinen saldo, sikäli kuin tämän on tilinpäätöstä koskevien säännösten mukaan mahdollista (Mähönen ym. 2006, 216).

2.2.2 Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto

Sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon (SVOP-rahasto) merkitään se merkintähinnan osa, jota perustamisvaiheessa tai osakeantipäätöksen perusteella ei kirjata osakepääomaan. Lisäksi rahastoon merkitään esimerkiksi optio-oikeudesta mahdollisesti maksettava merkintahinta, ellei tätä ole määrätty merkittäväksi osakepääomaan. SVOP-rahastoon merkitsemisen edellytyksenä voi myös olla se, että varoja ei kirjanpitolain mukaan ole merkittävä vieraaseen pääomaan. Myös sulautumisen tai jakautumisen yhteydessä tapahtuva oman pääoman lisäys, jota ei kirjata osakepääomaan

tai tulouteta, voidaan kirjata SVOP-rahastoon. (OYL 624/2006 § 8:2; Airaksinen ym. 2010a, 584.)

Sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon kirjataan myös osakepääoman alentamismäärä, ellei sitä käytetä tappion kattamiseen tai välittömään varojenjakoon. Tämä edellyttää velkojiensuojamenettelyn läpikäyntiä. SVOP-rahasto toimii myös eräänlaisena ylijäämärahastona, jonne voidaan tehdä kirjauksia, joita ei muuten luontevasti voitaisi tehdä muualle omaan pääomaan. Esimerkiksi vastikkeeton sijoitus yhtiöön voi olla tällainen. (OYL 624/2006 § 8:2; Airaksinen ym. 2010a, 585–586.)

Osakeyhtiölaki on siis laajasti mahdollistanut sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston käytön. Tähän rahastoon voidaan kirjata sijoituksia niin yhtiötä perustettaessa, kuin toiminnan aikana. Sijoitus voi tapahtua osakevastiketta vastaan tai se voi olla vastikkeeton. Osakeyhtiölain mukainen pääomasijoitusta koskeva säännös mahdollistaa myös merkintähinnan kirjaimisen kokonaan tai osittain sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, edellyttäen kuitenkin, että osakepääomaan on merkitty vähimmäismäärää vastaava osa. (Mähönen & Villa 2012, 76.)

Vapaan oman pääoman sijoituksia ei ole osakeyhtiölaissa käsitelty kovin tarkasti, koska vapaan oman pääoman lisääntyminen on muutenkin vähemmän säänneltyä kuin osakepääoman lisääntyminen. Velkojan kannalta on kuitenkin yhtä riskialtista muodostaa epätodellisia eriä vapaaseen omaan pääomaan kuin sidottuun omaan pääomaan. Yhtiön johdolla ja tilintarkastajalla onkin tärkeä vastuu, ettei yhtiön vapaaseen omaan pääomaan merkitä eriä, jotka eivät tosiasiallisesti ole saapuneet yhtiölle. (Airaksinen ym. 2010a, 586.)

Osakeyhtiölaista ei suoraan käy ilmi, voidaanko sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon siirtää varoja muista vapaan oman pääoman eristä, kuten voittovaroja. Laissa ei ole tämän osalta vastaavaa säännöstä kuin osakepääomaan vastaavan siirron salliva säännös. Tämän kieltämistä voidaan kuitenkin perustella taseen läpinäkyvyydellä, joka vähenisi voittovarojen ja sijoitetun oman pääoman sekoittumisella. (Airaksinen ym. 2010a, 586.)

2.3 Pääomalaina

Osakeyhtiölain mukaan yhtiöllä on mahdollista ottaa pääomalainaa jonka: 1) pääoma ja korko saadaan maksaa yhtiön selvitystilassa ja konkurssissa vain kaikkia muita velkoja huonommalla etuoikeudella, 2) pääoma saadaan muutoin palauttaa ja korkoa maksaa vain siltä osin, kuin yhtiön vapaan oman pääoman ja kaikkien pääomalainojen määrä ylittää yhtiön viimeksi päättäneeltä tilikaudelta vahvistettavan tai sitä uudempaan tilinpäätökseen sisältyvän taseen mukaisen tappion määrän, sekä 3) pääoman tai koron maksamisesta yhtiö tai tytäryhteisö ei saa antaa vakuutta (OYL 624/2006 § 12:1).

Pääomalaina on välipääomarahoituksen tyypillinen esimerkki. Välipääomalla on sekä oman että vieraan pääoman tunnusmerkkejä ja tällainen rahoitusväline sijoittuu näiden kahden väliin. Pääomalainan tapauksessa

vieraalle pääomalle on liitetty sellaisia ominaisuuksia, jotka muuttavat velan luonnetta enemmän oman pääoman ehtoiseksi. Pääomalaina on lähtökohtaisesti velvoiteoikeudellinen saaminen, mutta sen takaisinmaksua, koron maksua sekä maksusaantiasemaa säännellään osakeyhtiölaissa. Näin ollen pääomalainalla pyritään usein parantamaan yhtiö vakavaraisuutta. Pääomalaina ei ole sidottua eikä vapaata omaa pääomaa, vaan erityinen taaseen erä. (OYL 624/2006 § 12:2; Mähönen ym. 2006, 217; Mähönen & Villa 2012, 233; Siikarla 2006, 219.)

Kirjanpitolain mukaan sellaisen pääomalainan saa kirjata erilliseksi eräksi omaan pääomaan, jota osakeyhtiö itse pitää ehdoiltaan oman pääoman luonteisena siten kuin IAS-asetuksella hyväksytyissä tilinpäätösstandardeissa omaan pääomaan luettavilta arvopapereilta edellytetään. Muussa tapauksessa tällainen laina merkitään vieraaseen pääomaan. Standardin mukaiset tekijät lainan oman pääoman ehtoisuudelle ovat seuraavat: 1) lainan takaisinmaksun takasijaisuus, 2) eräpäivättömyys ja 3) lainalle maksettavan tuoton maksu on ollut mahdollista ainoastaan tilanteissa, joissa kirjanpitovelvollisella on ollut olemassa mahdollisuus osingonjakoon. Ehdoista muut paitsi eräpäivättömyys täytyvät osakeyhtiölain mukaisissa pääomalainoissa. Pääomalainan omaan pääomaan merkitsemine on tahdonvaltainen normi, ja oletuksena on, että pääomalaina merkitään vieraan pääoman eräksi. Tämä on suositeltavaa, jollei kirjanpitovelvollinen ole täysin varma ehtojen täyttymisestä. Pääomalainan saa siis kirjata vieraaksi pääomaksi vaikka se olisi kiistatta oman pääoman ehtoinen. (KPL 1336/1997 § 5:5c; Kaisanlahti, 2016.)

Velkojan suostumuksella pääomalainaa voidaan käyttää osakepääoman korotukseen, muuntaa sijoitetuksi vapaaksi omaksi pääomaksi tai käyttää yhtiön tappion kattamiseen (OYL 624/2006 § 12:1.3).

Pääomalaina perustuu yleensä velaksi antoa koskevaan kirjalliseen sopimukseen, ja mitään estettä sille, että jo olemassa oleva velkaa ei voisi muuttaa pääomalainaksi, ei ole. Laissa on säännelty vähimmäissisältö, mutta sopimuksessa voidaan sopia muistakin lainaehdoista edellyttäen, että muut ehdot eivät ole ristiriidassa osakeyhtiölain kanssa. Pääomalainan myöntäjä voi olla osakkeenomistaja, rahoittaja, tavarantoimittaja tai muut velkoja. (OYL 12:2; Mähönen & Villa 2012, 233; Siikarla 2006, 224.)

Yhtiöllä voi olla useita pääomalainoja ja kaikilla on keskenään samanlainen oikeus yhtiön varoihin, jollei muuta ole sovittu yhtiön ja velkojien kanssa. Pääomalainaan ottamiseen tarvittavat päätökset tekee pääsääntöisesti hallitus. Lainaehdot voivat kuitenkin olla sellaiset, että ne tarvitsevat yhtiökokouksen päätöksen. Tällainen ehto voi esimerkiksi olla, että lainan tuotto määritetään osuutena yhtiön tuotosta. (OYL 624/2006 § 12:2; Siikarla 2006, 223.)

Osakeyhtiölain pakottavilla säännöksillä on tarkoitus suojata pääomalainan pääoman pysyvyyttä ja paremmassa maksusaantiasemassa olevia velkoja. Näitä säännöksiä on yhteensä kolme, kuten aiemmin on käynyt ilmi. Ensimmäinen koskee pääomalainan takasijaisuutta. Takasijaisuus tarkoittaa, että pääomalaina voidaan maksaa vasta, kun kaikki muiden velkojien

saamiset ovat kokonaisuudessaan maksettu, mutta kuitenkin aiemmin kuin omalle pääomalle voidaan maksaa jako-osuuksia. (Airaksinen ym. 2010a, 800; Mähönen & Villa 2012, 236.)

Pääomalainan pääoman ja koron maksamista yhtiön toiminnan aikana on myös säännelty. Rajoituksen tarkoituksena on tehdä pääomalainan maksuedellytyksistä osittain vapaan oman pääoman maksuedellytysten kaltaista. Tätä rajoitusta voidaan pitää suurimpana syynä sille, että pääomalainaa voidaan joissain tapauksissa rinnastaa omaksi pääomaksi. Takaisinmaksuun käytössä olevat varat lasketaan siis maksuhetken vapaan pääoman ja pääomalainojen sekä taseen mukaisen tappion erotuksena. Jos tilinpäätöksen mukainen vapaa oma pääoma ja yhteenlasketut pääomalainat ovat suuremmat kuin tilinpäätöksen osoittama tappio, voidaan tämä erotus maksaa. Sen sijaan mikäli tappio on niin suuri, että tilinpäätöksen mukainen vapaa oma pääoma ja pääomalainat yhteensä eivät peitä tappion määrää, yhdenkään pääomalainan pääomaa ei saa palauttaa eikä pääomalla saa maksaa korkoa. (Airaksinen ym. 2010a, 801; Siikarla 2006, 221; Kyläkallio ym. 2015b, 190–191.)

Pääomalainojen koron maksamista koskevat samat ehdot kuin pääomalainan palautusta. Koron maksuun voidaan siis käyttää paitsi jakokelpoisia varoja, myös yhtiön pääomalainojen pääomaa. (Siikarla 2006, 221.)

Kolmas pakottava määräys koskee vakuudenantokieltoa. Jotta pääomalainan viimesijaisuutta koskevaa sääntelyä ei voitaisi kiertää vakuuden antamisella, kohdassa kielletään velallisyhtiötä sekä sen tytäryhteisöjä antamasta vakuuksia pääomalainoille. Ilman kyseistä määräystä velkoja, joka on saanut saamisensa maksusta vakuuden, olisi maksukyvyttömyystilanteessa separatistin asemassa, jolloin maksusijajärjestyksellä ei olisi hänelle juurikaan merkitystä. (Airaksinen ym. 2010a, 808.)

Pääomalaina poikkeaa muista viimesijaisista lainoista siten, että lain vastaiseen takaisinmaksuun ja vakuuden antamiseen on määrätty samat seuraamukset kuin laittomaan varojen jakoon. Tilanteessa, jossa pääomalainasta säädettyjä pakottavia säännöksiä ei noudateta, katsotaan pääomalainan pääoman tai koron palautus laittomaksi varojen jaoksi. (OYL 624/2006 § 12:2; Siikarla 2006, 219.)

Viime vuosina varsinkin julkisissa osakeyhtiöissä ovat yleistyneet niin kutsutut hybridilainat. Nämä eivät välttämättä ole pääomalainoja ellei niiden lainaehdoissa erityisesti näin mainita. Hybridilainat ovat kuitenkin myös välipääomaa. Ne kirjataan IFRS-standardien mukaan omaan pääomaan, ellei yhtiöllä ole aiempaa pääomalainaa. Ehdoton edellytys oman pääoman ehtoisuudelle on, että lainalle ei ole annettu turvaavaa vakuutta. Hybridilaina on joustava keino parantaa yrityksen tunnuslukuja. Lainaa ei ole pakko maksaa koskaan takaisin. Niistä kuitenkin maksetaan usein suurta korkoa. Tämän myötä osakkaille jaettava määrä pienenee, sillä lainalle on maksettu suurta korkoa ennen osingonjakoa. (Koivula 2016.)

2.4 Varojen vähentyminen

Mikäli hallitus havaitsee, että yhtiön oma pääoma on negatiivinen, on sen viipymättä tehtävä osakepääoman menettämisestä ilmoitus kaupparekisteriin. Tämä velvoitus koskee yksityisiä sekä julkisia osakeyhtiöitä. Ilmoituksen tarkoitus on tuoda julki yhtiön sidosryhmille yhtiön taloudellinen tilanne. Negatiivinen osakepääoma ei sinänsä estä yhtiötä toimimasta normaalisti eikä siitä aiheudu seurauksia yhtiön johdolle, mikäli ilmoitus kaupparekisteriin on tehty viipymättä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä mikäli tilanne välittömästi korjaantuu tai korjataan oman pääoman negatiivisuuden huomaamisen jälkeen. Näin voi tapahtua esimerkiksi tilanteessa, jossa velkojat suostuvat välittömästi yhtiön lainan muuttamiseen pääomalainaksi. (OYL 624/2006 § 20:23; Kyläkallio ym. 2015b, 49.)

Osakepääoman menettämistä koskeva kaupparekisterimerkintä voidaan poistaa yhtiön tekemän rekisteri-ilmoituksen perusteella, jos yhtiön oma pääoma on ilmoitukseen liitetystä taseesta sekä selvityksessä yli puolet osakepääomasta. Jos yhtiöllä on tilintarkastaja, on taseen ja selvityksen oltava tilintarkastettuja. Jos yhtiöllä on mahdollista alentaa osakepääomaa niin paljon, että yhtiön oma pääoma ylittää puolet omasta pääomasta, on yhtiön mahdollista tehdä tällainen toimenpide ja saada merkintä pois rekisteristä. (OYL 624/2006 § 20:23; Immonen & Nuolimaa 2012, 173; Kyläkallio ym. 2015b, 51.)

Oman pääoman määrä on mahdollista osoittaa apulaskelmilla, joissa pääomalaina lasketaan oman pääoman eräksi. Myös poistoero sekä vapaaehtoiset varaukset luetaan oman pääoman lisäyksiksi. Tämän lisäksi omaisuuden piiloarvo huomioidaan omaksi pääomaksi. Piiloarvo on yhtiön todennäköisen muun kuin tilapäisen luovutushinnan ja kirjanpitoarvon välinen erotus. Tämä pätee vain, jos luovutusarvo on olennaisesti suurempi kuin kirjanpitoarvo ja näitä huomioon ottaessa on noudatettava erityistä varovaisuutta. (OYL 624/2006 § 20:23; Immonen & Nuolimaa 2012, 173–174.)

Julkisia osakeyhtiöitä koskee erityinen velvoite varojen vähentymiseen liittyen. Jos hallitus havaitsee, että oma pääoma on alle puolet osakepääomasta, hallituksen on välittömästi laadittava tilinpäätös sekä toimintakertomus yhtiön taloudellisen tilan selvittämiseksi. Lisäksi yhtiökokous on kutsuttava viipymättä koolle päättämään tilanteen korjaamiseksi. Tilinpäätös ja toimintakertomus ovat pidettävä vähintään viikon ennen yhtiökokousta nähtävillä osakkeenomistajille. Yleisin toimenpide on sijoitettuun vapaan oman pääoman rahastoon tehty lisäpanostus. (OYL 624/2006 § 20:23; Immonen & Nuolimaa 2012, 176; Kyläkallio ym. 2015b, 53–54.)

3 OSAKEYHTIÖN VAROJEN JAKO

Osakeyhtiölain mukaan sallittuja tapoja jakaa yhtiön varoja ovat voitonjako (osinko), varojenjako vapaan oman pääoman rahastosta, osakepääoman alentaminen, omien osakkeiden hankkiminen ja lunastaminen sekä varojen jakaminen yhtiön purkamisen yhteydessä. Voittoa voidaan jakaa ja omia osakkeita hankkia ainoastaan yhtiön toiminnan tuottamalla ylijäämällä, ts. voitonjakokelpoisilla varoilla, tai jakamalla sijoitetun vapaan oman pääoman rahastossa olevaa varallisuutta. Muissa tilanteissa, jolloin jaettavaksi tulee myös sidottua pääomaa, on noudatettava kutakin tilannetta koskevia erityissäännöksiä. Tämä sisältää velkojensuojamenettelyn noudattamista. (OYL 624/2006 § 13; Koski & Sillanpää 2016; Mähönen & Villa 2012, 380.)

Osakeyhtiön oikeudellinen tarkoitus on voiton tuottaminen osakkeenomistajille, ellei toisin yhtiöjärjestyksessä ole määrätty. Tätä ei kuitenkaan pidä tulkita niin, että osakeyhtiöllä olisi velvollisuus tuottaa mahdollisimman paljon jakokelpoisia varoja lyhyellä aikavälillä, vaan toiminnassa tulee huomioida pitkäjänteinen yhtiön kehittäminen. Yhtiön omassa päätösvallassa on viime kädessä se, kuinka voitontuottamistarkoitus pyritään saavuttamaan ja kuinka suuria riskejä sen tavoittamiseksi ollaan valmiita ottamaan. Lähtökohtaisesti toiminnassa on pyrittävä jatkuvuuden turvaamiseen, joka edesauttaa velkojien oikeuksia. (OYL 624/2006 § 1:3; OYL 624/2006 § 1:5; Koski & Sillanpää 2016.)

3.1 Osingonjako

Osakeyhtiölaissa ei nimenomaisesti ole määrätty, missä muodossa varojenjako tulee tehdä. Yleisin tilanne on voitonjako eli osingon jakaminen. Voitonjaon enimmäismääränä on yhtiön taseessa oleva vapaan oman pääoman määrä. Lisäksi yhtiön on oltava maksukykyinen. Varoja ei saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden. Tätä kutsutaan maksukykyvaatimukseksi. Vaatimus korostaa yhtiön ennen kaikkea maksukykyä eikä välitöntä maksuvalmiutta. Maksukykyvaatimus ei siis edellytä, että yhtiöllä on varojen jakoa päätettäessä käytettävissä osingonjakoon tarvittavat käteisvarat, vaan riittää, että yhtiöllä on käsitys siitä, kuinka osingot ja muut maksut rahoitetaan. Maksukykyisyys arvioidaan mahdollisimman lähellä jakopäätöstä, käytännössä tämä tapahtuu viimeisimmän tilinpäätöksen perusteella. Tilikauden päättymisen ja jakopäätöksen välinen aika tulee kuitenkin ottaa huomioon siten, että mahdolliset olennaiset muutokset huomioidaan päätöstä tehtäessä. (OYL 624/2006 § 13:2; Koski & Sillanpää 2016; Mähönen ym. 2006, 409–410.)

Uuden kirjanpitolain mukaan aktivoitua kehittämismenot vähentävät jakokelpoisia varoja. Käytännössä menojen aktivointi vähentää aina tilikauden kuluja, toisin sanoen parantaa yrityksen tulosta ja samalla lisää jakokelpoisia varoja. Uusi laki palauttaa jakokelpoisen määrän yhtä suureksi, mikä se olisi ollut jos kehittämismenot olisi aktivoitu kerralla kuluksi, lukuun ot-

tamatta tuloverojen vaikutuksia. Lakia on pakko soveltaa 1.1.2016 tai sen jälkeen alkaneilla tilikausilla. (KPL 1336/1997 § 15:8)

Yhtiöjärjestyksessä mahdollisesti oleva määräys rahastosiirrosta on suoritettava ennen voitonjakoa. Lisäksi jos yhtiöjärjestyksessä on määrätty, että osa voitosta on jätettävä jakamatta, on tämä osa jätettävä voittovaratilille. Tämä ilmenee tulevina tilikausina taseessa edellisten tilikausien voittona, eikä sitä saa jakaa ennen kuin kyseinen yhtiöjärjestyksen määräys on asianmukaisesti poistettu. (Koski & Sillanpää 2016.)

Osingonjaolla in natura tarkoitetaan osingonjakoa, jossa osinko jaetaan muuna omaisuutena kuin rahana, esimerkiksi luovuttamalla osakkeita tai kiinteistöjä. Yleensä osingon jakaminen näin vaatii osakkeenomistajien suostumuksen. Rahassa osinkoa jaettaessa arvostus on helppoa, sillä rahaa käsitellään aina nimellisarvon mukaan. Muuna omaisuutena jaettaessa ongelmaksi muodostuu se, että jaettava omaisuus voi olla taseessa arvostettuna huomattavasti eri arvoon kuin sen todellinen, eli käypä arvo olisi. (Immonen & Nuolimaa 2012, 180; Immonen ym. 2011, 182.)

Hallitus tekee esityksen voiton käsittelystä, ja tämän esityksen sisällöstä on mainittava tilinpäätöksessä. Yhtiökokouksessa on kerrottava olennaiset käsiteltävät asiat, eli myös varojenjakoesitys tulee sisältyä kutsuun. Tämän lisäksi hallituksen päätösehdotus on pidettävä osakkeenomistajien nähtävillä pääkonttorilla tai verkkosivuilla ennen yhtiökokousta. (OYL 624/2006 § 8:5; Koski & Sillanpää 2016; Kyläkallio ym. 2015b, 346.)

Yhtiökokous päättää lähtökohtaisesti voitonjaosta. Käytännössä tämä tapahtuu samassa varsinaisessa yhtiökokouksessa, jossa myös käsitellään ja vahvistetaan edellisen tilikauden tilinpäätös. Voitonjaosta voidaan myös päättää ylimääräisessä yhtiökokouksessa, ja voitonjakopäätöksiä voi olla useita saman vuoden aikana. Yhtiökokous voi valtuuttaa hallituksen tekemään päätöksen enimmäismäärän mukaisesta osingonjaosta tai varojen jakamisesta vapaan oman pääoman rahastosta. Valtuutus on voimassa enintään seuraavan varsinaisen yhtiökokouksen alkuun. (OYL 624/2006 § 13:5–6; Koski & Sillanpää 2016.)

Yhtiökokouksen päätös voiton käsittelemisestä tehdään yksinkertaisella ääntenenemmistöllä, ellei yhtiöjärjestyksessä muuta määrätä. Määrävähemmistöllä on kuitenkin aina oikeus yhtiökokouksessa ennen voiton jakoa koskevan päätöksentekoa vaatia vähemmistöosingon jakamista perustuen edellisen tilikauden voittoon. Vaatimusta ei siis voida kohdistaa muuhun vapaaseen omaan pääomaan. Määrävähemmistö tarkoittaa tässä tapauksessa osakkeenomistajia, joilla on vähintään yksi kymmenesosa tai yhtiöjärjestyksessä määrätty tätä pienempi osa kaikista osakkeista. Oikeus vaatia vähemmistöosinkoa ei ole riippuvainen hallituksen ehdotuksesta. Vähemmistöosingon määräksi ei voida vaatia enempää kuin puolet edellisen kauden voitosta eikä enempää kuin kahdeksan prosenttia omasta pääomasta. (OYL 624/2006 § 5:26; Koski & Sillanpää 2016; Immonen & Nuolimaa 2012, 187.)

Osinkoa voidaan jakaa myös muussa suhteessa kuin osakkeenomistajien osakemäärässä, mikäli tästä tehdään yksimielinen päätös (OYL 624/2006 § 13:6.4).

Kun yhtiökokous tekee päätöksen osingonjaosta, on tärkeää, että osingon-nostoajankohta on mainittu päätöksessä. Ajankohdan voi valita täysin vapaasti. Mikäli nostoajankohtaa ei ole ilmoitettu, verotuksessa lähdetään siitä, että osingot ovat heti yhtiökokouksen jälkeen nostettavissa, joka vaikuttaa etenkin yksittäisen osakkeenomistajan verojen maksuun. (Siikarla 2006, 239.)

Osinkovelka vanhenee lähtökohtaisesti kolmessa vuodessa osingonjakopäätöksessä mahdollisesti mainitusta eräpäivästä. Yksityisissä osakeyhtiöissä eräpäivän asettaminen on kuitenkin harvinaista, jolloin sitä voidaan pitää eräpäivättömänä saatavana, joka vanhenee kymmenen vuoden vanhentumisajassa. (Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2010b, 68.)

3.2 Varojen jako vapaan oman pääoman rahastosta

Vapaan oman pääoman rahastosta jakamisella tarkoitetaan muun vapaan oman pääoman kuin voittovarojen jakamisesta. Nämä rahastot ovat sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto sekä muut mahdolliset yhtiöjärjestyksessä määrätty rahastot. Osakeyhtiölaissa on toisaalta rinnastettu ja toisaalta taas erotettu osinko ja varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastoihin. Molempiin sovelletaan samoja säännöksiä päätöksenteosta ja jaettavasta määrästä, mutta esimerkiksi vähemmistöosinkoa ei sovelleta kuin osingonjakoon. Erottelua vaikeuttaa myös se, että vapaisiin rahastoihin on voitu siirtää aiempien tilikauden voittovaroja. Jakopäätöksessä on mainittava, onko kyse osingonjaosta vai vapaan oman pääoman rahastosta jakamisesta vai molemmista. Tämä on välttämätöntä tilinpäätöksen laatimiseksi sekä verotuksellisesti. (OYL 624/2006 § 13:5; Mähönen & Villa 2012, 424.)

Yhtiö saa jakaa vapaan oman pääoman rahastoja vähennettynä yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävillä varoilla. Jako perustuu vahvistettuun, tilintarkastettuun tilinpäätökseen, josta tehdään maksukykytestaus. Jakoehdotuksen tekee lähtökohtaisesti hallitus ja yhtiökokous päättää asiasta. Yhtiökokous ei saa pääsääntöisesti jakaa ehdotusta enempää määrää, lisäksi se voi valtuuttaa hallituksen tekemään päätöksen varojen jaosta. Varojenjakopäätöksen täytäntöönpanosta vastaa hallitus ja mahdollinen toimitusjohtaja. (OYL 624/2006 § 13:5–6; Mähönen & Villa 2012, 427–428, 432–433.)

3.3 Osakepääoman alentaminen

Osakeyhtiölaki sallii yhtiön osakepääoman alentamisen tilanteissa, joissa tarkoitus on jakaa osakepääomaa, siirtää sitä vapaan oman pääoman rahastoon tai kattaa sillä tappioita, joihin vapaa oma pääoma ei riitä. Lisäksi osakepääomaa voidaan alentaa hankkimalla ja lunastamalla omia osakkeita. Päätöksen alentamisesta tekee aina yhtiökokous, eikä sitä saa valtuuttaa

hallitukselle. Osakepääomaa ei saa alentaa laissa säädettyä osakepääoman vähimmäismäärää pienemmäksi (OYL 14:1).

Osakepääomaa voidaan siis alentamalla jakaa joko suoraan varojenjakona tai välillisesti siirtämällä jaettava määrä ensin vapaaseen omaan pääomaan. Molemmat näistä menettelyistä loukkaavat sidotun oman pääoman pysyvyyttä sekä samalla velkojiensuojaa. Tästä syystä ne voidaan toteuttaa vain velkojiensuojamenettelyä noudattaen. Alentamispäätöksen jälkeen yhtiön on tehtävä hakemus osakepääoman alentamisesta rekisteriviranomaiselle, joka antaa velkojille kirjallisen kuulutuksen. Velkojalla, jonka saatava on syntynyt ennen kuulutusta, on vastustamisoikeus koskien osakepääoman alentamista. Mikäli alentamista ei ole vastustanut määräajan puitteissa yksikään velkoja, rekisteröidään alentaminen. Jos taas velkoja vastustaa kuulutuksen mukaista toimenpidettä, yhtiö voi maksaa velan tai antaa siitä turvaavan vakuuden. Velkoja voi kieltäytyä vakuudesta, jolloin yhtiö voi haastaa tämän käräjäoikeuteen. (OYL 624/2006 § 14:2; Mähönen & Villa 2012, 455–456; Immonen & Nuolima 2012, 162–164.)

Velkojiensuojamenettelyä ei tarvitse noudattaa, jos osakepääomaa alennetaan tappion kattamiseksi tai jos osakepääomaa korotetaan samanaikaisesti alentamismäärällä. Edellä mainittu tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, kun yhtiö jakaa varoja osakas A:lle alentamalla osakepääomaa, ja samanaikaisesti osakas B sijoittaa osakepääomaan vastaavan määrän. (OYL 624/2006 § 14:2; Immonen & Nuolima 2012, 164.)

Alla on kuvattu esimerkillä, miltä osakepääoman alentaminen vapaan omaan pääoman rahastoon voisi näyttää taseessa.

Osakepääoma	50 000
voitto	10 000
Oma pääoma	60 000
↓	
Osakepääoma	30 000
SVOP-rahasto	20 000
voitto	10 000
Oma pääoma	60 000

Oheisessa esimerkkitilanteessa yhtiöllä on ollut osakepääomaa 50 000 eurolla ja voittovaroja 10 000 eurolla. Sidottuna omana pääomana on siis ollut suurin osa, ja jakokelpoisena on ollut vain voittovarojen 10 000 euroa. Osakepääomaa on tässä tapauksessa mahdollista velkojien suostumuksella alentaa esimerkiksi 20 000 eurolla sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Oman pääoman määrä ei muutu, mutta jakokelpoista vapaata omaa pääomaa olisi tämän jälkeen aikaisemman 10 000 euron sijaan nyt 30 000 euroa, eli puolet koko omasta pääomasta. Aiemmin vapaata pääomaa oli vain kuudesosa. (Immonen & Nuolima 2012, 161.)

Tappioiden kattaminen on myös siis mahdollista osakepääomaa alentamalla. Tämä on tavallista yhtiön selvitystilaan joutumisen välttämiseksi. Me-

nettelyssä vähenee yhtäältä yhtiön tappio ja toisaalta ensisijaisesti yhtiön vapaa oma pääoma ja toissijaisesti osakepääoma. Vanhan osakeyhtiölain aikaisia ylikurssi- ja vararahastoa voidaan myös käyttää tappion kattamiseksi. (Mähönen & Villa 2012, 456; Siikarla 2006, 251.)

Alla on kuvattu esimerkillä, kuinka tappion kattaminen osakepääomalla tapahtuu kirjanpidossa:

Osakepääoma	50 000
voitto/tappi	-20 000
Oma pääoma	30 000

↓

Osakepääoma	30 000
voitto/tappio	10 000
Oma pääoma	60 000

Esimerkissä lähtökohtana on se, että yhtiöllä on ollut osakepääomaa 50 000 euroa ja tappioita 20 000 euroa, jolloin oman pääoman määräksi on muodostunut 30 000 euroa. Yhtiöllä ei siis ole vapaata pääomaa. Osakeyhtiölaki mahdollistaa tällaisessa tilanteessa tappion kattamisen osakepääomalla. Käytännössä siis osakepääomaa alennetaan tappiota vastaavalla määrällä eli 20 000 eurolla, jolloin osakepääomaksi jää 30 000 euroa. Oma pääoma ei tällä toimenpiteellä pienene, vaan kyseessä on kosmeettinen toimenpide, jolla tappio saadaan taseesta poistettua. (Immonen & Nuolima 2012, 160–161.)

Vaikka tappion kattaminen osakepääomaa alentamalla ei edellytä velkojiensuojamenettelyn noudattamista, koskee sitä osakeyhtiölain mukainen varojenjakorajoitus. Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli yhtiö on alentanut osakepääomaa tappioiden kattamiseksi, ei se saa jakaa seuraavan kolmen vuoden aikana varoja vapaasta omasta pääomasta ilman velkojiensuojamenettelyä. Määräaika alkaa kulua siitä hetkestä, kun alentaminen on merkitty kapparekisteriin. Myöskään tämä rajoitus ei ole voimassa, jos osakepääomaa on korotettu alentamisen yhteydessä alentamista vastaavalla määrällä. Vaikka osakeyhtiölaissa ei mainita tämän rajoituksen koskevan kuin osakkeenomistajille tapahtuvaa jakoa, voidaan sen tulkita tarkoittavan myös muille tapahtuvaa jakamista. (OYL 624/2006 § 14:2.2; Kyläkalio ym. 2015b, 232.)

3.4 Omien osakkeiden hankinta ja lunastus

Osakeyhtiölain mukaan osakeyhtiö voi hankkia haltuunsa ja pitää hallinnassaan omia osakkeitaan. Tällaisia osakkeita yhtiö voi saada neljällä tavalla: 1) yhtiö voi antaa itselleen maksuttoman osakeannin ja rekisteröidä näin hallintaansa omia osakkeitaan, 2) yhtiölle voi tulla sen omia osakkeita esimerkiksi yritysjärjestelyjen yhteydessä, 3) yhtiö voi hankkia osakkeitaan osakkeenomistajiltaan vapaaehtoisella järjestelyllä tai 4) yhtiö voi lunastaa osakkeitaan vastoin osakkeenomistajan tahtoa tai osakkeenomistaja voi vaatia, että yhtiö lunastaa hänen omistamiaan osakkeitaan. Osakeyh-

tiölaissa on erillissäännökset omien osakkeiden hankkimista sekä lunastamista koskien. Lisäksi yhtiön on mahdollista ottaa omia osakkeitaan pantiksi. (OYL 624/2006 § 15; Immonen & Nuolima 2012, 197–198.)

Omien osakkeiden hankkimisesta on kyse silloin, kun osakkeenomistajat luovuttavat osakkeitaan vapaaehtoisesti yhtiölle. Yhtiö siis tarjoutuu ostamaan omia osakkeitaan, joka listautuneilla yhtiöille tavallisesti tapahtuu vapaaehtoisella julkisella ostotarjouksella. Hankinta voi tapahtua joko vastikkeellisesti tai vastikkeetta. Mikäli menettely on vastikkeeton, sovelletaan siihen maksuttomaan osakeantiin liittyviä säädöksiä. (OYL 624/2006 § 15:2; Mähönen & Villa 2012, 496.)

Omien osakkeiden hankinnan tarpeellisuus on yhtiön itsensä harkittavissa. Esimerkiksi perheyriyksessä syynä voi olla sukupolvenvaihdoksen helpottaminen. Yksityisissä osakeyhtiöissä omia osakkeita hankitaan usein myös silloin, kun osakkeenomistaja eroaa yhtiöstä. Hankkimalla osakkeet itse vältetään monia vaikeuksia sen sijaan, että muut osakkeenomistajat joutuisivat ostamaan eroavan osakkeet. Julkisissa osakeyhtiöissä omien osakkeiden hankkiminen voi olla osakepääoman korotusta joustavampi tapa saada yhtiön käyttöön muun muassa yrityskaupan rahoitukseen tai johdon palkkausjärjestelyihin tarvittavia osakkeita. Yhtiön johtoa palkitaan usein niin kutsutuilla optio-ohjelmilla. Tämä tarkoittaa sitä, että osakkeille on annettu kiinteä hinta ja ajankohta, jolloin osakkeet tulee ostaa. Jos siis osakkeen arvo nousee sovittua korkeammaksi, ostaja hyötyy tilanteesta. Päinvastaisessa tilanteessa optio on hyödytön ja jää usein hyödyntämättä. Johdon osto-optioiden arvo laskee yleensä osingonjaon seurauksena, kun taas omien osakkeiden hankkiminen päinvastoin nostaa kurssia. Tämän vuoksi johto saattaa suosia osakkeiden takaisinostoja osinkojen sijaan, jolloin johdon ja osakkeenomistajien intressit varojenjaon suhteen voivat olla ristiriidassa keskenään. Perusteluna voi olla myös ylimääräisten varojen palauttaminen osakkaille; kun osakkeenomistajille jaetaan varoja osakkeiden kauppahintana, ei osingonjaon määrä tarvitse kasvattaa. Julkisesti noteeratuissa yhtiöissä on lisäksi kuitenkin huolehdittava siitä, ettei hankinta vääristä osakkeen kurssia. (Koski & Sillanpää 2016; Immonen & Nuolima 2012, 199–200; Welling 2016.)

Omien osakkeiden lunastamisella tarkoitetaan yhtiön päätöstä, jolla se pakottaa osakkeenomistajan luovuttamaan osakkeitaan yhtiölle. Yhtiöjärjestyksessä voidaan myös määrätä osakkeenomistajan, yhtiön tai muun henkilön oikeudesta lunastaa uudelle osakkeenomistajalle siirtyvä osake, jota kutsutaan lunastuslausekkeeksi (OYL 624/2006 § 3:7). Lunastusmääräyksellä tarkoitetaan yhtiöjärjestyksen määräystä, jonka mukaan yhtiöllä on velvollisuus tai oikeus lunastaa yhtiön osakkeita OYL 624/2006 § 15:10). Tällaisia lunastusmahdollisuuden omaavia osakkeita kutsutaan lunastusehtoisiksi osakkeiksi. (Mähönen & Villa 2012, 496–497; Immonen & Nuolima 2012, 201.)

Koska omien osakkeiden hankkiminen sekä lunastaminen rinnastetaan varojen jaoksi, voi se tapahtua vain vapaan oman pääoman puitteissa ja vaarantamatta maksukykyä. Velkojiensuojamenettelyä tulee noudattaa, mikäli

---

toteutuksen aikana osakepääoma alenee. (OYL 624/2006 § 14:1; Koski & Sillanpää 2016; Mähönen & Villa 2012, 479.)

Yhtiökokous tekee päätöksen omien osakkeiden hankinnasta ja lunastamisesta. Yksityisissä osakeyhtiöissä yksinkertainen ääntenenemmistö on riittävä, mutta julkisissa tarvitaan vähintään kahden kolmasosan hyväksyntä edustetuista osakkeista. Hallituksen voi myös tässä tilanteessa valtuuttaa tekemään päätöksen yhtiökokouksen määrittelemien rajojen puitteissa. (Immonen & Nuolimaa 2012, 200; Mähönen ym. 2006, 454–455.)

Lähtökohtaisesti omia osakkeita hankitaan tai lunastetaan jokaiselta osakkeenomistajalta vanhan omistuksen suhteessa. Omia osakkeita voi kuitenkin hankkia myös muussa suhteessa, jolloin kyseessä on suunnattu hankkiminen. Tämä on mahdollista vain painavin taloudellisin perustein sekä silloin, jos päätöstä tukee vähintään kaksi kolmasosaa edustetuista äänistä. Tarjottuun vastikkeeseen on kiinnitettävä erityistä huomiota hyväksyttäessä suunnattua hankintaa, sillä varoja käytetään osakkeenomistajien kannalta epäsuhtaisesti. Ylihinnan maksaminen voidaan tulkita laittomaksi varojenjaoksi. Myös suunnattu omien osakkeiden lunastaminen on mahdollista, mutta tämä edellyttää kaikkien osakkeenomistajien yksimielistä päätöstä. Tällöin ero hankintaan on vähäinen. (OYL 624/2006 § 15:6; Airaksinen ym. 2010b, 157–162; Mähönen & Villa 2012, 500–502.)

Julkiset osakeyhtiöt eivät saa tehdä päätöstä omien osakkeiden hankinnasta, mikäli sen myötä yhtiö omistaisi yli kymmenesosan omista osakkeistaan. Yhtiöllä oleviin omiin osakkeisiin lasketaan myös sen tytäryhteisöillä olevat osakkeet samoin kuin osakkeet, jotka joku muu on hankkinut omissa nimissään, mutta tosiasiallisesti yhtiölle tai sen tytäryhteisölle. Toisaalta yhtiölain säännös ei rajoita omien osakkeiden hankkimista yrittyskaupan, fuusion tai pakkohuutokaupan yhteydessä eikä se myöskään koske vastikkeetta yhtiölle tulevia osakkeita, joten tätä kautta yhtiölle voi tulla joissain tilanteissa yli 10 prosenttia omista osakkeistaan (OYL 624/2006 § 15:2). Tällaiset osakkeet huomioidaan kuitenkin laskettaessa yhtiöllä olevien omien osakkeiden kokonaismäärää. Jos osakkeet on hankinnan jälkeen mitätöity, niitä ei enää lasketa mukaan. Yksityisen osakeyhtiön hankkimien omien osakkeiden määrää ei ole rajoitettu, mutta yhtiö ei kuitenkaan saa hankkia tai lunastaa kaikkia omia osakkeitaan. (OYL 624/2006 § 15:11; Koski & Sillanpää 2016.)

Yhtiön hallussa olevia omia osakkeita yhtiö voi käsitellä kolmella tavalla. Ensimmäinen vaihtoehto on säilyttää ne, mikäli ne on laillisesti hankittu. Näin hankitut osakkeet eivät sisällä osakeoikeuksia, eli niillä ei esimerkiksi voi äänestää yhtiökokouksissa. Omille osakkeille ei myöskään jaeta osinkoa eikä niistä saa vastiketta yhtiöjärjestelyissä. Tasearvoa omilla osakkeilla ei myöskään ole, eli ne eivät edusta varallisuusarvoa. (OYL 624/2006 § 15:4; Immonen & Nuolimaa 2012, 203.)

Toinen omien osakkeiden käsittelytapa on niiden luovuttaminen. Tämä vastaa pääsääntöisesti osakeantia, jolloin sovelletaan antiin liittyviä säädöksiä. Osakkeenomistajilla on siis etuoikein saada luovutettavia osakkeita omistuksensa suhteessa. Päätöksen luovutuksesta tekee yhtiökokous tai

hallitus valtuutuspäätöksellä. Lainvastaisesti hankitut tai lunastetut omat osakkeet on luovutettava ilman aiheetonta viivytystä. (OYL 624/2006 § 15:14, Immonen & Nuolimaa 2012, 204.)

Kolmas omien osakkeiden menettelyyn liittyvä keino on mitätöidä omia osakkeita. Hallitus voi milloin tahansa päättää mitätöidä omia osakkeitaan, edellyttäen ettei toimenpide vaikuta osakepääomaan tai osakkeenomistajien suhteelliseen osuuteen. Mikäli lainvastaisesti hankittuja tai lunastettuja osakkeita ei luovuteta määräaikojen puitteissa, on myös ne mitätöitävä. Mitätöinti on luonteeltaan tekninen toimenpide, jonka myötä osake kuvainnollisesti sammuu ja kaupparekisteri saadaan vastaamaan yhtiön ulkopuolella olevien osakkeiden todellista määrää. (OYL 624/2006 § 15:14; Mähönen & Villa 2012, 511; Immonen & Nuolimaa 2012, 205.)

3.5 Varojen jako yhtiötä purattaessa tai poistettaessa rekisteristä

Osakeyhtiön purkautumisella tarkoitetaan yhtiön olemassaolon lakkaamista sen jälkeen, kun selvitys- ja purkautumismenettelyt ovat päättyneet. Näillä menettelyillä on tarkoitus selvittää yhtiön varallisuusasema ja samalla muuttaa omaisuus rahaksi, maksaa velat ja jakaa jäljelle jäänyt omaisuus osakkeenomistajille tai muille mahdollisesti yhtiöjärjestyksessä määrätyille tahoille. (OYL 624/2006 § 20; Mähönen ym. 2006, 652.)

Lähtökohtaisesti yhtiön purkautumista siis edeltää selvitysmenettely, joka on tarkoitettu käytettäväksi tilanteissa, joissa yhtiöllä on enemmän varoja kuin velkoja. Jos näin ei ole, asetetaan yhtiö selvitystilan sijasta konkurssiin, josta säädetään konkurssilaissa. Selvitystilaan yhtiö voidaan asettaa vapaaehtoisesti yhtiökokouksen toimesta tai se on tehtävä rekisteriviranomaisen määräyksestä tai tuomioistuinten päätöksestä. (Mähönen ym. 2006, 655–657.)

Selvitysmenettelyn toteuttaa selvitysmies, joka selvittää yhtiön taloudellisen tilanteen. Hänen tehtävänä on realisoida tarpeelliset varat kaikkien tiedossa olevien velkojen maksamiseksi. Tämän jälkeen jäljelle jäänyt omaisuus on jaettava osakkeenomistajille tai muille jako-osuuteen oikeutetuille tahoille. Mikäli muita tahoja ei ole määrätty, jaetaan netto-omaisuus osakkeiden omistajille omistusosuuksien suhteessa. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että eri osakelajin osakkeet antavat eri oikeuksia jako-osaan. Jako-osa maksetaan rahassa, elleivät kaikki osakkeenomistaja suostu siihen, että jako-osuus annetaan muuna omaisuutena. Myös yhtiön velkoja ja saamia voidaan antaa jako-osana osakkeenomistajan ja velkojan tähän suostuessa. (OYL 624/2006 § 20:15; Immonen & Nuolimaa 2012, 264; Mähönen ym. 2006, 669–670.)

Lähtökohtaisesti jako-osuudet jaetaan selvitysmenettelyn loppuvaiheessa. Turvaavaa vakuutta vastaan osakkeenomistajalle voidaan kuitenkin antaa ennakojako-osa, mikä edellyttää selvitysmiehen huolellista arviointia ja ennakoitua. Ennakko-osuuden jakaminen on tavallinen toimenpide tytäryhtiön purkautuessa, jolloin emoyhtiö pyrkii saamaan haltuunsa tytäryhtiön liiketoiminnan mahdollisimman nopeasti. Selvitysmenettelyssä olevalle

yhtiölle voi kuitenkin ilmaantua aiemmin tuntemattomia velkoja julkisen haasteen perusteella, joita ennakko-osan saaja ei pystykään maksamaan. Tätä varten on annettava vakuus. Myös tämä osuus voi tapahtua muuna kuin rahana. (Immonen & Nuolimaa 2012, 264.)

Kun selvitysmies on suorittanut tehtävänsä, hänen on annettava lopputilitys laatimalla kertomus koko selvitysmenettelystä. Kertomuksessa selostetaan yhtiön omaisuuden jaon vaiheet, ja tilintarkastajan on annettava siitä kertomus kuukauden kuluessa. Tämän jälkeen lopputilitys on esitettävä tarkastettavaksi yhtiökokoukselle. Lopputilitys rekisteröidään selvitysmiehen toimesta sen jälkeen, kun yhtiökokous on sen käsitellyt ja hyväksynyt. Tämän myötä yhtiö on virallisesti purkautunut. Osakkeenomistajille on viisi vuotta aikaa vaatia jako-osuuttaan sen jälkeen, kun lopputilitys on esitetty yhtiökokouksessa. (OYL 624/2006 § 20:15–16; Mähönen ym. 2006, 672–674; Airaksinen ym. 2010b, 685.)

3.6 Laillinen varojen jako muille kuin osakkeenomistajille

Kun otetaan huomioon osakeyhtiön tarkoitus, on varojenjaon pääsääntöisesti kohdistuttava osakkeenomistajiin. Osakeyhtiölaissa on kuitenkin kaksi tilannetta, jossa varojenjaoko voi tapahtua myös muille. Nämä kaksi ovat lahjat sekä se, että yhtiöllä voi olla muut tarkoitus kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille. (OYL 624/2006 § 13:1.2; Mähönen ym. 2006, 410.)

3.6.1 Muu tarkoitus kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille

Yhtiöjärjestyksessä on oltava määräys, mikäli yhtiön tarkoitus on osittain tai kokonaan olla voittoa tuottamaton osakkeenomistajille. Samoin on määrättävä oman pääoman käyttämisestä osakeyhtiölain mukaisissa varojenjakotilanteissa. (OYL 624/2006 § 13:9; Mähönen & Villa 2012, 384.)

Yhtiön tarkoitus voi olla yleishyödyllinen, esimerkiksi tietyn säätiön tai yhdistyksen tukeminen. Tämänkaltaisen niin sanotun kannustusosakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä voi esimerkiksi olla määräys, että osinkoa ei jaeta, vaan kaikki varat ohjataan kyseisen säätiön tai yhdistyksen tukemiseksi. On myös mahdollista, että yhtiön tarkoitus on osuuskunnallinen. Yhtiön tarkoitus ei tällöin ole voiton tuottaminen osakkeenomistajilleen, vaan omakustannusperiaatteella toimiminen siten, että yhtiö takaa tuotannon tekijöitä osakkeenomistajilleen. (Mähönen & Villa 2012, 385.)

3.6.2 Lahja

Osakeyhtiölain mukaan yhtiökokous voi päättää lahjan antamisesta yleishyödylliseen tai siihen rinnastettavaan tarkoitukseen, jos lahjoituksen määrää voidaan käyttötarkoitukseen sekä yhtiön tilaan ja muihin olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena. Näin ollen hallitus saa käyttää edellä mainittuun tarkoitukseen varoja, joiden merkitys yhtiön tila huomioon ottaen on vähäinen (OYL 624/2006 § 13:8).

Lahjoitussäännös koskee vain varsinaisia, eli aitoja lahjoja yleishyödylliseen tarkoitukseen, joiden ei tarvitse välillisestikään edistää yhtiön toimintaa. Tämä koskee niin suoranaisia rahalahjoituksia, kuin palveluina tai hyödykkeinä annettavia lahjoja. Myös saatavan anteeksi anto katsotaan oleva lahjoitus. (Koski & Sillanpää 2016.)

Muodollisesti vastikkeettomat suoritukset, joilla kuitenkin on merkitystä yhtiön liiketoiminnan kannalta, ei katsota olevan lahjoja. Tällaisia voivat olla mainoslahjoitus tai tapahtumat sponsorointi. Tämänkaltaista varojen käyttöä ei siis ole kielletty lailla, mutta niiden ei katsota olevan lahjoja, vaan liiketoimintaan liittyvää kulua. Kielletyksi lahjoittamiseksi jäävät siis varsinaiset lahjat muuhun, kuin yleishyödylliseen tarkoitukseen sekä sellaiset aidot lahjat, jotka ylittävät laissa olevan rajoituksen lahjan kohtuullisuudesta. (Airaksinen ym. 2010b, 79; Mähönen & Villa 2006, 412.)

Sallittuja voivat olla yleishyödyllisten yhdistysten ja säätiöiden lisäksi myös luonnollisille henkilöille annetut lahjoitukset. Tällaisia ovat muun muassa lahjoitukset tieteellisen tutkimuksen tai taiteen tekemiseen. Lahjoitukset yksityisille osakkeenomistajille ovat periaatteessa aina kiellettyjä. Näiden katsotaan yleensä olevan peiteltyä varojenjakoja ja rikkovan osakkeiden yhdenvertaisuutta. Poikkeuksena on kuitenkin muihin syihin kuin osakkeenomistajan asemaan osakkeenomistajana perustuvat lahjoitukset, esimerkiksi toimitusjohtajan merkkipäivänä annettava, kohtuulliseksi katsottava lahja. (Koski & Sillanpää 2016.)

Mikäli yhtiökokouksen tai hallituksen lahjoituspäätös osoittautuu laittomaksi, on tämä pätemätön, eikä sitä saa panna täytäntöön. Lainvastaisesti lahjana annetut varat on palautettava, mikäli lahjan vastaanottaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää lahjoituksen olleen osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vastainen. (Koski & Sillanpää 2016.)

3.7 Laiton varojen jako

Muut liiketapahtumat kuin osakeyhtiölaissa tarkoitetut lailliset varojenjakotavat sekä lahjoitukset, jotka vähentävät yhtiön varoja tai lisäävät sen velkoja ilman liiketaloudellista perustetta, ovat laitonta varojenjakoja. Laittomaksi varojen jakaminen voi muodostua myös sen vuoksi, että jakaminen vaarantaa yhtiön maksukyvyn tai jako ei perustu vahvistettuun tilinpäätökseen. Laiton jako voi johtua myös siitä, että voittoa osoittavan tase-erän laskemisessa on rikottu kirjanpito- ja tilinpäätössäännöksiä. (Mähönen & Villa 2012, 436; Koski & Sillanpää 2016.)

Osakeyhtiölaissa olevilla varojenjakosäännöksillä pyritään suojaamaan erityisesti yhtiön velkojien asemaa, mutta samalla ne turvaavat myös osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta. Osakkeenomistajien yksimielisellä päätöksellä voidaan sivuuttaa osakkeenomistaja suojaavat varojenjakosäännökset, mutta ei koskaan velkojien turvaamiseksi asetettuja normeja. (Koski & Sillanpää 2016.)

Laitonta varojen jakoa on esimerkiksi ilman yhtiökokouksen voitonjakopäätöstä tai ilman tarvittavaa hallituksen ehdotusta tai hyväksymistä tapah-

tuva voitonjako. Laiton voitonjako voi kohdistua kaikkiin osakkeenomistajiin yhtäläisesti, mutta myös tietyn osakkeenomistajan osakkeille saateetaan jakaa, ilman yhtiöjärjestyksessä olevaa perustetta, muita suurempi osinko. Tosin kaikkien osakkeenomistajien yksimielisellä suostumuksella on mahdollista laillisesti päättää voitonjaosta myös muussa suhteessa kuin osakeomistuksen määrässä. (Koski & Sillanpää 2016.)

Peitelty jako tapahtuu esimerkiksi silloin, kun yhtiö antaa osakkeenomistajalle merkkipäivänä lahjan, jonka arvo ylittää kohtuullisena pidetyn arvon. Osakkeenomistajalle voidaan myös maksaa palkkaa tai eläkettä, joka ei vastaa tehtyä työtä. Peiteltyä jakoa on myös se, että yhtiö luovuttaa osakkeenomistajalle tuotteitaan tai palvelujaan alihintaan taikka ostaa tältä suoritteita ylihintaan. Yhtiön ja osakkeenomistajan välillisissä luotonantotilanteissa yli- tai alikorkoa voidaan pitää peittelynä. Tällaista on myös lainananto osakkeenomistajalle, jonka taloudellinen asema lainanantohetkellä on niin heikko, ettei hänen voida odottaa kykenevän lainan takaisinmaksuun. Toisaalta riittäväksi osoittautuva vakuus mahdollistaa edellä kuvatun lainanannon. (Mähönen ym. 2006, 472; Koski & Sillanpää 2016.)

Peitellyllä jaolla pyritään useimmiten saamaan verotusetuja, joten niiden hyväksyttävyys ratkaistaan vero-oikeudellisten säännösten perusteella. Rajaa laittomien ja hyväksyttävien toimien välillä on hankala erotella. Osakeyhtiölaissa jaon peittelyä pidetään laittomana, koska varat vähentyvät tai velat kasvavat ilman liiketaloudellista perustetta. Peitelty jako on kiellettyä riippumatta siitä, riittävätkö yhtiön jäävät varat velkojen aseman suojaamiseksi vai eivät. Sinänsä osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta loukkaava peiteltykin jako voi olla laillisesti hyväksyttävää, jos kaikki osakkeenomistajat hyväksyvät menettelyn eikä se vaaranna yhtiön maksukykyä. (Koski & Sillanpää 2016; Mähönen & Villa 2012, 438.)

Yhtiölain vastaisesti saadut varat on palautettava, mikäli saaja tiesi tai olisi pitänyt tietää niiden jaon olleen laitonta tai yhtiöjärjestyksen vastaista. Palautettavalle määrällä on maksettava korkolain määräämä vuotuinen korko. Palautusvelvollisuus koskee niin suoranaista laitonta jakoa kuin peiteltyä jakoakin. Palautukseen ei voi käyttää mahdollisia yhtiöltä olevia saatavia. (Koski & Sillanpää; Mähönen & Villa 2012, 443.)

Vilpittömässä mielessä olleella laittoman jaon saajalla ei ole palautusvelvollisuutta. Tällainen on esimerkiksi osakkeenomistaja, jolla on perustellusti ollut aihetta uskoa, että varojen jakaminen oli ollut laillista voitonjakoa. Vastaanotetun määrän saa tässä tapauksessa pitää huolimatta siitä, johtuiko virheellisyys tilinpäätöksen virheellisyydestä vai siitä, että itse voitonjako oli lainvastainen menettelytavaltaan tai määrältään. Yhtiön johtotelemissä oleva osakkeenomistaja ei kuitenkaan yleensä voi vedota vilpittömään mieleen, vaan hänen on palautettava laittomasti jaettu määrä. (Koski & Sillanpää.)

Yhtiölle voi aiheutua taloudellista vahinkoa siitä, ettei kaikkia laittomasti jaettuja varoja saada palautettua esimerkiksi vilpittömään mieleen vedonneilta osakkeenomistajilta. Johtohenkilöiden ja tilintarkastajien korvausvelvollisuus syntyy jo lievästäkin tuottamuksesta, muun muassa jos laitton

---

voitonjako on tapahtunut virheellisesti laadittuun taseeseen perustuen tai mikäli jaettu määrä on ollut enemmän kuin yhtiön vapaan oman pääoman määrä tai maksukyky olisi sallinut. Korvausvelvolliseksi todetut vastaavat yhteisvastuullisesti vajauksen täyttämistä yhtiölle. (OYL 624/2006 § 22:1–4; Koski & Sillanpää 2016.)

Se, joka jakaa tahallaan osakeyhtiölain säännösten vastaisesti yhtiön varoja, voidaan tuomita osakeyhtiörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Jaon on siis oltava joko osakkeenomistajan tai velkojan suojaa loukkaava, jotta se olisi rikoksena rangaistava teko. Myös tahallaan virheellisesti laadittu tilinpäätös on rikosoikeudellisesti rangaistava teko. Laiton varojen jako voi myös täyttää rikoslaissa säädetyn velallisen rikoksen tunnusmerkit. (OYL 624/2006 § 25:1–2; Mähönen ym. 2006, 474.)

Lahjoituksien annon osalta on myös otettava huomioon lahjusrikoksia koskevat säännökset. Se, joka virkamiehelle lupaa, tarjoaa tai antaa sellaisen lahjan tai edun, jolla pyritään vaikuttamaan hänen toimintaa palvelusuhteessa, on tuomittava lahjuksen annosta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 39/1889 § 16:13; Mähönen & Villa 2012, 447.)

4 VALITTUJEN PÖRSSIYHTIÖIDEN OMAN PÄÄOMAN KÄSITTELYN HAVAINNOINTI

Työn teoreettisen osuuden tueksi perehdytään kymmenen Helsingin pörssissä olevan yhtiön oman pääoman käsittelyyn viimeisen kahden vuoden ajalta. Tarkoituksena on selvittää, kuinka yleisiä varsinkin eri varojenjako-tavat ovat. Lisäksi kiinnostuksen kohteena ovat ne syyt, joiden perusteella yhtiöt ovat mahdollisesti valintansa tehneet.

Otokseen valittiin erikokoisia yhtiöitä eri toimialoilta. Lisäksi valintaa tehdessä kiinnitetään huomiota niiden taloudelliseen menestykseen, tarkoi-tuksena saada otokseen niin kestmomenestyjiä kuin heikommassa talousti-lanteessa olevia pörssiyhtiöitä. Otokseen otetut yhtiöt ovat KONE, Metso, Talvivaara, Trainer's House, Nokia, Finnair, Lassila & Tikanoja, Neste, Marimekko ja Panostaja. Tiedot kerätään yhtiöiden julkisista tilinpäätök-sistä vuosilta 2014 ja 2015.

Apuna käytetään taulukkoa, johon keskeisimmät havainnot kootaan. Tä-hän taulukkoon kerätään tiedot mahdollisista osakepääoman sekä SVOP-rahaston muutoksista. Lisäksi tiedot vapaan oman pääoman määrästä ja hallituksen esittämästä osingonjaosta, sekä omien osakkeiden käsittelystä otetaan mukaan havainnoinnissa. Myös muut mahdolliset oleelliset muu-tokset esimerkiksi osakkeiden määrässä ja rahastosiirroista huomioidaan.

4.1 Tilinpäätöksistä tehdyt havainnot

Voitonjakoa yhtiöiden hallituksista ehdotti seitsemän kappaletta ainakin toisena tutkituista tilikausista. Mielenkiintoinen poikkeus oli Panostaja, joka oli vuoden 2014 tilinpäätöksen perusteella päättänyt osingonjaon si-jaan palauttaa varoja osakkeenomistajille SVOP-rahastosta. Ehdotettu jaon määrä suhteessa kaikkiin jakokelpoisiin varoihin oli keskimäärin noin 25%. Suhteellisesti eniten osinkoa jakoi KONE, joka jätti jakamatta mo-lempina vuosina noin puolet vapaasta omasta pääomasta. Kolmesta yhtiös-tä, jotka eivät osinkoa jakaneet, kahdella ei ollut jakokelpoisia varoja ol-lenkaan. Nämä olivat Talvivaara ja Trainer's House. Myös Finnair päätti molempina vuosina olla jakamatta osinkoa runsaista jakokelpoista varoista huolimatta. Syynä tälle hallitus esitti yhtiölle lähivuosina tulevat inves-tointitarpeet, joiden kattamiseksi yhtiölle haluttiin jättää varaa. Lisäksi toi-sena vuotena Finnairin osakekohtainen tulos oli ollut hieman negatiivinen, joka ei myöskään kannustanut osingonjakoon.

Valituista yhtiöistä vain yksi oli kahden tutkitun vuoden aikana tehnyt muutoksia osakepääomaansa. Kyseessä oli KONE, jolla oli käynnissä op-tio-ohjelmia konsernin avainhenkilöille. Optioiden myötä oli molempien tilikausien aikana merkitty uusia osakkeita, joiden kirjanpidollisen vasta-arvon mukainen määrä oli kirjattu osakepääoman korotukseksi. Loppuosa oli kirjattu SVOP-rahastoon vapaan oman pääoman lisäykseksi. Osake-pääomaan tehtiin siis kirjanpidollinen muutos, joka kuvastaa uusien osak-keiden antamia oikeuksia. Optio-oikeuksien tarkoituksena oli kannustaa

konsernin avainhenkilöitä pitkäjänteiseen työntekoon omistaja-arvon kasvattamiseksi. Samalla vahvistettiin heidän sitoutumistaan yritykseen tarjoamalla kansainvälisesti kilpailukykyinen kannustinjärjestelmä. Käytännössä johtohenkilöille oli annettu mahdollisuus ostaa osakkeita tiettyinä hetkenä ennalta sovittuun merkintähintaan. Mikäli osakkeen arvo nousee sovittuun hetken ja ostohetken välillä, saavat optio-oikeuden omaavat henkilöt merkitä uudet osakkeet todellista arvoa pienemmällä arvolla. Kyseisellä oman pääoman muutoksella oli siis johtoa motivoivat syyt. Samalla myös sidotun ja vapaan oman pääoman määrä yhtiössä kasvoi. Myös Nokialla oli molempien tilikausien aikana käynnissä optio-ohjelmat johdolle, mutta näiden merkintähinnat kirjattiin kokonaisuudessaan vapaaseen omaan pääomaan. Nokialla ei optio-oikeuden ehdoissa ollut mainintaa vasta-arvosta, toisin kuin KONEella. Näin ollen koko merkintäosuuden pystyi kirjaamaan vapaaseen omaan pääoman, joka tulevaisuudessa on helpommin palautettavissa osakkeenomistajille yhtiön niin halutessa.

Sijoitetun vapaan oman pääoman rahaston lisäystä oli tapahtunut muutamassa muussakin tapauksessa. Trainer's House oli vuonna 2015 suorittanut saneerausohjelman mukaisen suunnatun osakeannin velkojilleen, joka maksettiin kuittaamalla saneerausvelat merkintähintaa vastaan. Tapauksessa siis velat vähenivät samalla kun vapaa oma pääoma kasvoi. Tämän myötä yhtiön vakavaraisuus parani. Lisäksi Nokia oli kirjannut 2015 SVOP-rahaston lisäykseksi 750 miljoonaa euroa, joka oli muodostunut kun vaihtovelkakirjalainan haltijat olivat käyttäneet mahdollisuuden vaihtaa lainansa Nokian osakkeisiin. Vaihtohinta oli siten kirjattu kokonaisuudessaan omaan pääomaan. Vastaavanlainen vaihtovelkakirjojen konvertointi osakkeiksi oli tapahtunut myös Talvivaaran osalta vuonna 2015. Yhtiön oma pääoma on tästä huolimatta reilusti negatiivinen. Marimekko oli yhtiöistä ainoa, jolla ei ollut vapaan oman pääoman rahastoja ollenkaan, vaan kaikki sen vapaa oma pääoma koostui voittovaroista.

Trainer's House oli molempina vuosina kattanut runsaita tappioitaan ylikurssirahastosta yhteensä noin viidellä miljoonalla eurolla. Yhtiö oli siis kirjapidollisella toimenpiteellä alentanut sidottua omaa pääomaa koskematta osakepääomaan. Tämän myötä oman pääoman rakennetta oli saatu terveemmäksi. Ylikurssirahasto oli yhtiöllä käyttämättömänä, joten aleneminen oli perusteltua.

Omien osakkeiden määrään oli tehnyt muutoksia tutkittavien tilinpäätösten perusteella seitsemän yhtiötä. Uusia omia osakkeita oli puolestaan hankkinut Nokia, KONE, Neste sekä Lassila & Tikanoja. Omien osakkeiden hankintahinta oli kaikissa tapauksissa katettu vapaasta omasta pääomasta. Omien osakkeiden hankinnan perusteluina oli yhtiön pääomarakenteen kehittäminen ja/tai osakkeiden käyttäminen vastikkeena mahdollisissa yrityshankinnoissa, muissa yhtiön liiketoimintaan kuuluvissa järjestelyissä, osana yhtiön osakeperusteista palkitsemisjärjestelmää tai investointien rahoittaminen. Havaintojen perusteella yleisin omien osakkeiden käyttäminen liittyi kannustinjärjestelmiin, sillä lähes kaikkia omia osakkeita omistaneet yhtiöt olivat luovuttaneet osakkeitaan työntekijöilleen osakepohjaisen palkitsemisjärjestelmän myötä. Kuten johdon optio-oikeuksilla, myös tällaisen järjestelmän tarkoituksena on motivoida työn-

tekijöitä parantamaan yhtiön toimintaa suuremman osingon toivossa. Norkia oli myös vuoden 2015 aikana mitätöinyt omia osakkeitaan pääomarakenteen optimoimiseksi.

Talvivaara ei ollut tehnyt muutoksia omien osakkeidensa määrään, mutta se omisti lähes osakeyhtiölain mukaisen julkisen osakeyhtiön maksimimäärän omia osakkeita, eli 10% kaikista osakkeista. Omia osakkeita ei omistanut ollenkaan Trainer's House eikä Marimekko. Marimekon kannustinjärjestelmä ei perustunut osakepohjaiseen malliin, vaan palkkiot maksettiin kokonaan rahana.

Kolmen yhtiön omaan pääomaan oli kirjattu ainakin toisena tutkituista kausista oman pääoman ehtoinen laina, eli niin sanottu hybridilaina. Näillä lainoilla ei ole eräpäivää, eikä niitä ole pakko maksaa koskaan pois. Hybridilainan omistajilla ei myöskään ole osakkeenomistajan oikeuksia. Vuotuinen korko näissä kuitenkin on huomattavan suuri, valituissa yhtiöissä noin 9%. Korko oli yhtiöissä kirjattu oman pääoman vähennykseksi.

Finnair otti uuden 200 miljoonan euron hybridilainan vuonna 2015. Perusteena oli se, että vahva oma pääoma mahdollistaa kasvun joustavan rahoittamisen. Finnair oli lunastanut lähellä lunastuspäivää olleen vanhan hybridilainan pois vuoden alussa ja ottanut tilalle tämän aiempaa suuremman lainan. Trainer's House oli vuonna 2014 siirtänyt noin miljoonan hybridilainasta omaan pääoman ehtoiseksi, jättäen loput vieraaseen pääomaan. Tämä laina kuitenkin muutettiin velkahaltijoiden hyväksynnästä joukko-velkakirjalainaksi vuonna 2015. Muutoksen jälkeen laina taas puolestaan konvertoitiin osakkeiksi, josta mainittiin jo aiemmin tässä luvussa. Myös Panostajalla oli oman pääoman ehtoinen laina, mutta tähän ei oltu tehty muutoksia kahden tilikauden aikana. Korkoa lainalle oli kuitenkin maksettu, ja tämä maksu oli esitetty sen luonteen mukaisesti osingonjakona.

4.2 Havainnoinnin johtopäätökset

Havaintojen perusteella pörssiyhtiöt käyttivät melko monipuolisesti kaikkia osakeyhtiön sallimia varojen jaon keinoja. Osingonjako oli yhtiöissä hyvin yleistä. Vain yksi jakokelpoisia varoja omistanut yhtiö ei ollut jakanut voittoa. Kaksi muuta jakamatta jättänyttä yhtiötä oli odotetusti Talvivaara ja Trainer's House, jotka otettiin otokseen niiden heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Kaikilla yhtiöillä oli ennalta määritetty osingonjako politiikka, joka perustui usein osakekohtaiseen tulokseen. Jaon määrä ei siis yleisesti perustunut vapaan oman pääoman määrään, vaan edellisen kauden tulokseen. Tämän johdosta yksikään otoksen yhtiöistä ei jakanut yli puolia vapaasta omasta pääomastaan. Omaan pääomaan siis jäi useissa yhtiöissä runsaasti omaa pääomaa esimerkiksi investointeja varten.

Osakepääomaan ei tehty yhtiöissä juurikaan muutoksia. Yhdessä yhtiössä korotettiin osakepääomaa merkintähinnan vasta-arvon verran, mutta osakepääoman alentamisia ei tehty. Sen sijaan sidottua omaa pääomaa laskettiin voiton kattamiseksi yhdessä tapauksessa. Kuten teoriaosuudessa kävi ilmi, sidotun oman pääoman muutoksien teko ei ole erityisen joustavaa, joten yhtiöt eivät tähän usein ryhdy.

SVOP-rahastoa oli hyödynnetty useissa yhtiöissä. Rahastoon oli esimerkiksi lisätty osakeannista tai vaihtovelkakirjojen osakemerkinnöistä muodostuneet varat. Rahastosta jaettiin yleisimmin varoja omien osakkeiden hankinnan muodossa, mutta yksi yhtiö myös päätti osingonjaon sijasta palauttaa pääomaa osakkeenomistajille.

Omien osakkeiden hankinta, ja varsinkin niiden luovuttaminen oli hyvin yleistä. Omia osakkeita hankittiin työntekijöiden kannustusjärjestelmiä varten, jolloin tavoitteiden täyttyessä omia osakkeita luovutettiin esimerkiksi hallitukselle. Lisäksi omia osakkeita hankittiin ja tämän jälkeen mitoitettiin yhtiön pääomarakenteen optimoimiseksi.

Hybridilainat olivat yleistyneet yhtiöiden keskuudessa viime vuosina. Heikon maailman taloudellisen tilanteen vuoksi matalat korot eivät kannusta sijoittajia sijoittamaan joukkovelkakirjalainoihin. Hybridilainat mahdollistavat suuret korkotuotot, mutta samalla lisäävät riskiä, sillä lainat ovat takasijaisia kaikkiin muihin lainoihin nähden eikä niitä tarvitse koskaan maksaa pois. Korkotuotot ovat kuitenkin niin suuret, että sijoittajat ovat hyödyntäneet mahdollisuuden tehokkaasti. Myös yhtiöt hyötyvät oman pääoman ehtoista lainoista, sillä niillä saa joustavasti parannettua oman pääoman ehostumisen myötä useita tunnuslukuja koron hinnalla. Sen sijaan tällaisista lainoista eniten kärsivät osakkaat, jotka eivät ole hybridilainaan sijoittaneet. Tämä johtuu siitä, että osingonjaon suuruuden usein määrittävä osakekohtainen tulos on pienentynyt ennen jakopäätöstä lainan koroilla.

Yhtiön koolla ja toimialalle ei havaintojen perusteella ole juurikaan vaikutusta oman pääoman käyttöön. Toki isompien yhtiöiden jakokelpoiset varat ovat suuremmat ja täten myös osingonjako. Eri keinojen käytön yleisyys ei kuitenkaan ole riippuvainen yhtiön kokoon tai toimialaan. Esimerkiksi omia osakkeita tai optio-oikeuksia antoi niin isot kuin pienetkin pörssi-yhtiöt. Mittakaava vain oli erilainen. Sen sijaan heikommassa taloustilanteessa olevien yhtiöiden oman pääoman käyttö erosi muista. Nämä yhtiöt eivät luonnollisesti jakaneet osinkoa. Niiden päällimmäinen tarkoitus oli saada oma pääomaa kasvatetuksi. Keinoina tähän käytettiin muun muassa osakeanteja ja sidotun pääoman alentamista. Talvivaara myös omisti lähes maksimimäärän omia osakkeitaan johtuen niiden arvottomuudestaan osakemarkkinoilla.

Voidaan siis todeta, että oman pääoman muutokset voittoa tuottavilla yhtiöillä perustuivat voiton jaon lisäksi yleisimmin erilaisiin palkitsemisjärjestelmiin. Tätä varten muun muassa laskettiin liikkeelle optio-ohjelmia ja hankittiin ja luovutettiin osakkeita. Näiden myötä sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto oli keskeisessä osassa yhtiön oman pääoman käsittelyä.

5 YHTEENVETO

Osakeyhtiön tarkoituksena on voiton tuottaminen osakkeenomistajilleen. Tämän tuoton jakamiseksi yhtiöllä on sen toiminnan aikana neljä keinoa. Nämä ovat voitonjako, vapaan oman pääoman rahastoista jakaminen, osakepääoman alentaminen sekä omien osakkeiden hankinta. Lisäksi yhtiön purkautuessa kaikkien velkojen maksun jälkeen mahdollisesti yhtiöön jäänyt varallisuus jaetaan osakkeenomistajien kesken. Voitonjakaminen on mahdollista vain siten, että se ei vaaranna yhtiön maksukykyä tai pääoman pysyvyyttä. Osakeyhtiön toiminta tähtää siis pääoman kasvattamiseen, mutta tarkoituksena ei ole lyhytaikainen arvonnousu, vaan tavoitteena tulisi olla pitkäaikainen prosessi.

Osakeyhtiölain mukainen oman pääoman jaottelu sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan juontaa juurensa velkojensuojaan. Koska osakkeenomistajat eivät henkilökohtaisesti ole vastuussa yhtiön veloista eivätkä omista yhtiön varoja, on ehdottoman tärkeää, että yhtiöllä on sidottuna tietty määrä varallisuutta. Tätä osaa omasta pääomasta ei siis voida lähtökohtaisesti jakaa ilman velkojien suostumusta. Lisäksi osakkeenomistajien yhtäläinen kohtelevuus on merkittävä osa oman pääoman käsittelyä. Esimerkiksi varoja voidaan kuitenkin jakaa muussa kuin osakkeiden suhteessa, jos tästä päätetään yksimielisellä osakkeenomistajien päätöksellä. Velkojensuojaa ei kuitenkaan yhtiö voi itse missään tilanteessa ohittaa.

Laitonta varojen jakoa ovat muut liiketoimet kuin osakeyhtiölain varojenjakotavat sekä sellaiset tapahtumat, jotka vähentävät yhtiön varoja tai lisäävät sen velkoja ilman liiketaloudellista perustetta. Esimerkiksi hyödykkeen ostaminen ylihintaan tai myyminen alihintaan osakkeenomistajalta katsotaan laittomaksi varojen jaoks.

Oman pääoman menettämisestä tulee välittömästi ilmoittaa kaupparekisteriin, ellei tilannetta saada äkillisillä toimenpiteillä korjatuksi. Yhtiö voi kuitenkin jatkaa toimintaansa, vaikka oma pääoma olisi negatiivinen. Tämä kuitenkin edellyttää, että kaikki laskut ja velat tulevat suoritetuksi.

Pörssiyhtiöiden tilinpäätösten havainnoinnin perusteella yhtiöt käsittelevät oma pääomaansa aktiivisesti. Lähes kaikkia osakeyhtiölain sallimia varojenjaon keinoja oli käytetty hyväksi ainakin jossakin otoksen yhtiöistä. Heikon oman pääoman omistaneet yhtiöt pyrkivät saamaan tilanteen korjatuksi, kun taas menestyksekkäät yhtiöt jakoivat varojaan useilla eri keinoilla. Havainnoista nousi esille erityisesti yleistyneet oman pääoman ehtoiset lainat sekä omien osakkeiden hankinta ja luovutus.

Toimeksiantajan ja tekijän tavoitteena opinnäytetyölle oli tekijän ammatillinen kehittyminen. Tämä on toteutunut, sillä työn tekeminen auttoi tekijää hahmottamaan sekä sisäistämään osakeyhtiölain säädöksiä liittyen omaan pääomaan. Työn toiminnallinen osa edesauttoi tätä kehittymistä. Tilinpäätöksiin perehtyminen teoriaosuuden pohjalta auttoi ymmärtämään, kuinka osakeyhtiöt käytännössä käyttävät omaa pääomaansa. Lisäksi syyt päätöksille oli helpompi tunnistaa tämän myötä.

LÄHTEET

Airaksinen M., Pulkkinen P., Rasinaho V, 2010a. Osakeyhtiölaki I. Helsinki: Talentum Media Oy.

Airaksinen M., Pulkkinen P., Rasinaho V, 2010b. Osakeyhtiölaki II. Helsinki: Talentum Media Oy.

Immonen, R. & Nuolimaa, R. 2012. Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Juridica-sarja 17. Helsinki: Talentum Media Oy.

Immonen, R., Ossa J. & Villa, S. 2011. Osakeyhtiön pääoman hallinta. Helsinki: Talentum Media Oy.

Kaisanlahti T. 2016. Verkkoartikkeli [viitattu 15.11.2016]. Saatavissa: <http://tilisanomat.fi/artikkeli/milloin-paaomalaina-omaa-paaomaa>

Kirjanpitoasetus 1339/1997. Haettu 15.10.2016 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971339>

Kirjanpitolaki 1336/1997. Haettu 10.10.2016 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>

Koivula J. 2016. Hybridilaina – monikäyttöinen rahoitusinstrumentti ui valtavirrassa. Nettiartikkeli [viitattu 4.12.2016]. Saatavissa: <https://taloudessa.fi/2016/05/hybridilaina-monikayttoinen-rahoitusinstrumentti-ui-valtavirrassa/>

Koski P. & Sillanpää J. 2016. Yhtiöoikeus. E-kirja [viitattu 7.11.2016]. Saatavissa: [http://fokus.talentum.fi/teos/DADBGXGTBF#kohta:YHTI\(\(d6\)OIKEUS\(\(20](http://fokus.talentum.fi/teos/DADBGXGTBF#kohta:YHTI((d6)OIKEUS((20)

Kyläkallio, J., Iirola, O. & Kyläkallio, K. 2015a. Osakeyhtiö I. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kyläkallio, J., Iirola, O. & Kyläkallio, K. 2015b. Osakeyhtiö II. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mähönen, J. & Villa, S. 2012. Osakeyhtiö II pääomarakenne ja rahoitus. Helsinki: Talentum Media Oy.

Mähönen, J., Säiläkivi, A. & Villa, S. 2006. Osakeyhtiölaki käytännössä. Helsinki: WSOYpro.

Osakeyhtiölaki 734/1978. Haettu 15.11.2016 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1978/19780734>

Osakeyhtiölaki 624/2006. Haettu 1.10.2016 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624>

Patentti ja rekisterihallitus 2016. Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä [viitattu 18.10.2016]. Saatavissa:

<https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>

Rikoslaki 39/1889. Haettu 16.11.2016 osoitteesta:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Siikarla, P. J. 2006. Osakeyhtiölaki & käytäntö. Helsinki: Yrityskirjat Oy.

Tomperi, S. 2013. Käytännön kirjanpito. Helsinki: Edita Prima Oy.

Welling N. 2016. Omien osakkeiden ostomotiivit. Blogikirjoitus [viitattu 4.12.2016]. Saatavissa: <http://www.fondia.fi/blogi/omien-osakkeiden-ostomotiivit>

2015

HAVAINNOT TILINPÄÄTÖKSISTÄ

Otos	Pörssi-yhtiön nimi	Osa-ke-pääomaan tehty muutoksia?	Syy mahdolliselle muutokselle?	Telty merkitäviä muutoksia SVOPin?	Vapaan oman pääoman määrä? Päättynyt tilikauden tulot? (milj.€)	Ehdotettu voitonjakoa?	Ehdotetun jaon määrä? (milj.€)	Osinko suhteessa vapaa-seen omaan pääomaan? (%)	Omissa osakkeissa muutoksia?	Omien osakkeiden määrä suhteessa kalkkin osakkeisiin? (%)
1	KONE	x	Syy mahdolliselle muutokselle? Korotus, optio-oikeudet, vastaa- rvo osakepääomaan, loput SVOP	x	1 765	x	718	40,7 %	x	2,3 %
2	Metso		n/a		918	x	158	17,2 %	x	0,2 %
3	Talvivaara		n/a	x	-780		n/a	n/a		9,2 %
4	Trainer's House		n/a	x	-1		n/a	n/a		0,0 %
5	Nokia		n/a	x	9 456	x	1 488	15,7 %	x	1,3 %
6	Finnair		n/a		181		n/a	n/a	x	0,3 %
7	Lassila & Tienari		n/a		98	x	33	33,7 %	x	1,1 %
8	Neste		n/a		1 411	x	256	18,1 %	x	0,3 %
9	Maanmeikka		n/a		15	x	3	20,0 %		0,0 %
10	Panostaja		n/a	x	26	x	3	11,5 %	x	0,7 %
		1		5		7		22,4 %	7	1,5 %

Otos	Pörsäyhtiön nimi	Osakepääomaa tehty muutoksia?	Syy mahdolliselle muutokselle?	Tehty merkittäviä muutoksia SVOP:n?	Vapaan oman pääoman määrä? (milj. €)	Ehdotettu voitonjakoa?	Ehdotetun jäännöksen määrä? (milj. €)	Osinko suhteessa vapaaan omaan pääomaa? (%)	Omissa osakkeissa muutoksia?	Omien osakkeiden määrä suhteessa kaikkiin osakkeisiin? (%)
		x	Korotus, optio-oikeudet, vasta- arvo osakepääomaa n, loput SVOP	x	1 238	x	616	49,8%	x	2,0 %
1	KONE		n/a		589	x	158	26,8%	x	0,3 %
2	Metsä		n/a		-754		n/a	n/a		9,2 %
3	Talvivaara		n/a		-5		n/a	n/a		0,0 %
4	Trainer's House		n/a	x	8 288	x	512	6,2%	x	2,6 %
5	Nokia		n/a		149		n/a	n/a	x	0,2 %
6	Finnair		n/a		80	x	29	36,5%	x	0,5 %
7	Lassila & Tikanoja		n/a		1 123	x	166	14,8%	x	0,4 %
8	Neste		n/a		16	x	3	18,8%		0,0 %
9	Marimekko		n/a		7	(x)	2	28,6%	x	0,8 %
10	Panostaja		n/a							

Yhteensä 2014-2015		2		7		14		24,2 %	14	1,6 %
--------------------	--	---	--	---	--	----	--	--------	----	-------